CL. GALENI,

DE BONO ET MALO SVCCO, LIBER VNVS,

à Sebaſtiano Scrofa, in Latinũ conuerſus, multis que in locis caſtigatus & explicatus: ad Ioannem Calceium Mecœnatem ſuum.

Adſcripſimus non pœnitenda, in margine, Scholia: breuemq; de Cibo & Potu, ex Fuchſio aſſumptam diſputationem, in libri calce, adiecimus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
Apud Paulum Mirallietum, ſub effigie Diui Pauli.
1547.

TYPOGRAPHVS Lectori S.

OMNE tulit punctum (inquit Horatius) qui miſcuit vtile dulci. Quoniam igitur hunc vnum, ex omnibus Galeni libris, maximè eſſe non modò iucũdum atq; vtilem, ſed planè etiam omnibus hominibus, nedum Medicinæ candidatis, neceſſarium, inter omnes iam cõſtabat: ſummam adhibuimus diligentiam, vt eo & emendatiore, & percommodis ſcholijs locupletiore, quàm unquam antehac, vti poſſes. Tuum eſt (lector amice) gratum erga nos animũ præſtare. Sic, fiduciam nobis ad maiora, in tuam gratiam, ſuſcipienda perficiendaq́;, afferes. Vale.

SEBASTIANVS SCROFA REVERENDO PATRI AC D. Ioanni Calceio Abbati in D. Andreæ, Mecœnati ſuo. S. D.

DE HOC INTERPRETANDI genere, pręfanda nobis quædā ſunt. Nā iā ab alíjs ante conuerſa, denuò interpretari, ac velut retractare, quibuſdā ſupervacaneus, & inutilis labor videtur, & (quod grauius dictu eſt) iniuſti, inuidentisq́; & arrogantis animi argumentum. Qui ſi errant ſimpliciter, & ſi, vt dicũt, ita ſentiunt, docendi primùm ſe falſum putare: deinde peſsimo exemplo, honeſtiſsimis laboribus, & iuuandæ mortalitatis ſtudio, ſumptis, inuidiam fieri. Sin ſuos, in hac re, neſcio quos ſequuntur affectus, hominum ge-

nus nullum eſſe, in quos aptius ea quadrent, quàm in ipſos. Quî poteſt enim obſecro, inutilis eſſe labor, quo res, humano generi ſummè vtilis, quæritur? Sed iã inuẽtum eſt, inquis, quod quæris. Ain verò? & tu id totum tenes? nihil ne oculos fefellit, in infinita rerum dubiarum, obſcurarum, minutarum, difficiliũ varietate? nulla vocula vel antè inaudita, vel nõ ſatis intellecta, aut expẽſa, vel deprauata, aut ſuppoſita? nullum ſcripturæ, in tota orationis concluſione, vitium? nulla ambiguitas? Perſpectá ne & intellecta omnia? Seruata vbiq; fides? perſpicua & caſta oratio, claris, puris, proprijs verbis? nihil vſquam ineptum? nihil peregrinum, aut barbarũ? Hæc enim omnia qui præſtitit, næ ille diuinus eſt homo, & nihil noſtri ſimilis. Sed extitiſſe aliquem, nuper adeò, qui, quod nullo ſeculo cuiquam cõtigit, quãuis magno ſtudio, quãuis felici inge

Multa in bono interprete requiri.

ingenio,primusatq; vn⁹,nouo quo=
dam miraculo,perfecerit: nemo mi-
hi certè vnquam perſuadebit. Pro-
fectò enim ita res habet, vt ille opti-
mum dicebat, nō in quo virtutes eſ- *Optimum quid*
ſent omnes perfectiſsimæ, quod eſt
Deorū immortaliū proprium, ſed
in quo paucißima leuißimaq́; vitia.
Sic ille verißimus interpres, non in
quo nihil, ſed in quo minima pau-
cißimaq́; deſideres. Ac bene nobi=
ſcum ageretur, ſi multorū magno-
rumq́; ingeniorū vigilĳs effici poſ=
ſet,vt tam verè quàm ſtudioſè dice
rent quidam, parū neceſſariam eſſe
Medicis,Græcam literaturam:purè
ac fideliter in Latinum conuerſis, o=
mnibus omniū Gręcorum ſcriptis.
Ego verò cōtrà,in iſtis,quæ celebrā
tur,interpretationibus,craſſos pudē
dosq́; errores ineſſe cenſeo, propè
innumerabiles (de quibus appella=
rē equidē, interdū, magna & nobi-
ia quædā nomina, niſi ſcirē odium

mihi, ſine reſponſo, expectandum) & medicinæ ſtudioſos omnes hortor, vt tandem aliquando Græcè diſcant, nec ſemper velint ab aliena fide pendere. Quam autē iniuriã illis facimus, ſi in arenam lõgè pulcherrimam, cum ipſis deſcendimus? An coronã ſine puluere, ſine ſole, nemine cõtraluctante, poſtulant? Quæ ſi eſt ipſis iam delata, & ſi virtutibus eorum tota debetur, vnde noua hęc trepidatio? Profectò enim, vel de iudicũ ęquitate dubitant, grandi totius poſteritatis iniuria, vel ſuis diffiſi viribus, declinãdi certaminis cauſas comminiſcuntur. Glorioſior tamen eſſet victoria, & magis probata virtus, diu fortiterq; luctatis. At bene illi & acutè multa, quorũ laudem ab aliјs intercipi, iniquũ eſſet: imò verò graue nefas. Neq; hoc agimus, vt laude merita quẽquam fruſtremur: ſed cùm imperitorum linguæ Græcæ interſit, quoniam ſine dubio

Intereſt imperitorum lin-

dubio nulla eſt omnibus numeris abſoluta conuerſio, vt vnũ eundẽq; librum cõuertãt multi, experiri volui, ſi quâ poſſem diſcentium ſtudia iuuare, nõ vt laudẽ alienam arroderem, ſed vt, ſine inuidia, communia facerem, quæ, ad hominum vtilitatẽ, me bene animaduertiſſe cõfidebam. Inter honeſtarũ & vtilium rerum ſtudioſos, de veritate cõtentiones acres eſſe oportet, ſed intra conuicia & maledicẽtiam, vt rationem ipſe tuam dicas, alienã audias. Non proponimus hãc interpretationem pro perfecta, neq; illi vni fidem eſſe volumus: ſed in ea tamen conati ſumus, & aliquid dicere, quod alios fugit, &, quę illi tenuerunt, eorum nihil omittere. Quæ latuerunt nos, aperiet fortè, pòſt aliquis, & gratiam ac laudem cùm à nobis, tum ab omnib⁹ mortalibus feret. Nã quod quidam faciunt in alienis laboribus, quodq; nobis faciẽdũ eſſe dictitãt,

quæ Græcæ, ut multi ſint uniuſ libri interpretes.

Cuiuſmodi cõtentiones, inter ſtudioſos, eſſe oporteat

Reprehẽdenda licentia in aliena ſcripta.

vt ſi quid in ijs parum placet, mutemus, trãſferamus,interlinamus, addamus etiam, ſi quid deeſt, obſcuris lucem, certitudinem ambiguis demus, breuiter omnia ſurſum deorſum miſceamus, idq́; inſcio cùm lectore, tũ autore,quale ſit, ipſi viderint: mihi certè videtur grauiſsimũ. Quid enim ſi ita pergunt poſthac, aut cuius nomine legetur? boni ſcilicet caſtigatoris inſcitia interpreti imputabitur? aut errare ac falli potuit interpres, non poterit caſtigator? Ego nec in alienis vnquã mihi tantũ permittã,nec ſi,me viuo, quis in meis faciat,impunè feret. Venio ad vltimũ, quo, cenſorio iure à nobis notari volũt,quot, & quibus locis quiſq; lapſus ſit. Odioſum id in primis, & immenſi laboris,in tanta interpretum turba:deinde perfectę eruditiõis, cuius arrogatio,verebar ne inuidia non careret. Ita quo mecũq; verterẽ, nihil inueniebam melius,

Doctrinæ arrogatio, inuidioſa:

lius, quàm ſi totum librũ denuò cõuerterem, & ad te mitterem, à quo me & amari ſentio, & ſuſtentari fateor, vt ſine graui flagitio, nec honori tuo, nec cõmodo, nec valetudini, ne abſens quidẽ, deeſſe debeam. Et quoniam Galeni libellum de Remedijs parabilibus, quem ego iam pridem in Latinũ verti, & locis multis correxi deprauatum, tibi dicare cõſtitui, ne quid præpoſterè facerem, volui te antè cognoſcere, quę res boni eſſent ſucci, quæ mali. Nam cùm hæc doctrina latius, quàm illa, pateat, (ꝓptereà quòd in omnia morborum bonæq; valetudinis tempora incidit) ad rem pertinet, omnium ciborũ proprietates, in primis, noſſe, vt omnes ſciant, ſani, ægroti, quo genere, quemadmodũ, & quo tempore, vti debeant. Atq; vt ille de Remedijs parabilibus, ſumma quadã, cõplectitur totos decẽ libros, quos idem autor confecit, de Compoſitione

Ad omnes pertinet hæc de cibo & potione, diſputatio.

Liber de Remedijs parabilibus, uelut epitome eſt decem librorũ de

 tione

compoſitione medicamentorum: liber de bono & malo ſucco, eſt etiam uelut epitome trium librorum de alimentis.

tione medicamentorum, pro diuerſitate partium corporis: ita hic libellus, comprehēdit breuiter, quicquid de alimentis in tribus libris, dixit, & alibi ſparſim.

Habebis igitur vtrunq;, ſed hūc priorē: tum quòd ita rei natura ordoq; poſtulat, tum quia nobis præcipuū ſtudiū, & antiquiſsima cura eſt, vt quàm longiſsima integerrimaq; valetudine fruare, nec tibi vlla incūbat neceſsitas capiūdi, ex altero illo, cōſilij. Sed quia perdifficile eſt in his breuiarijs, cum perſpicuitate, breuitatē ſic, vbiq; cōiungere, vt nihil deſideres, aut multa, (quòd hîc fuit, propter multas variasq; res, neceſſe ſigillatim, ita recenſere, vt nec confuſionē, nec difficilē memoriam faciant) viſum eſt huc addere, quæ deſideraſſet fortè aliquis, & obſcura quædam declarare, & quæ, vna ratione cōtinerētur, eorum vt facilior eſſet memoria, vno capite omnia cō-

præhendere. Ergo, quoniam de cibis diſputatio erit, ſcire licet à medicis duo rerũ genera poni, quibus homines, in curãdo aut tuendo corpore, vtuntur. nullum eſt temporis momẽtum, quo non aliquam ſui iacturã faciat corpus, quo non in aëra diſsipentur eius ſpiritus, humores, molliores durioresq́; etiã ac ſolidiores partes. neq; poteſt vllo modo teneri perẽnis iſte fluẽtis materię curſus, ita ferẽte elemẽtorum, è quibus cõſtamus, naturâ. Contra hoc neceſſarium ac natiuum miſeræ mortalitatis malum, conditoris prouidẽtia cibos vberrima benignitate dedit: quorum ſuccis detrimẽtoſa iſta noſtri corporis defluuia expleremus. Prima illa nobis ac maxima cauſa cibi ſumẽdi & potionis: neq; ab ĳs, in media natura, quicquam expectandum, niſi vt detrimẽtũ farciant, nullo modo affecto corpore, id eſt, nec incaleſcẽte, nec frigeſcente, nec hu-

Ciborum & medicamentorum quæ natura, & uſus.

Quid à cibis expectandum.

meſc

meſcente. nec areſcente. & quæ rescunque id optimè facit, ea naturam alimenti ſynceriſsimam habet: nam quæ, de quatuor illis modis, aliquo afficit, ea pertinet ad alterũ genus, quod medicamentorum eſt. Neque tamẽ ſi anguſtiſsimè rem vrgemus, vlla omnino natura eſt, quæ nos ſic alat, vt nullo afficiat pacto: eſſet enim illa omni ex parte nobiſcũ eadem, quoniam ſit neceſſe quicquid alit, in eius, quod alitur, ſubſtãtiam verti, poſitis qualitatibus, ſi quas habuit ab eo diuerſas. Habuit autẽ omnino: neque enim fieri poteſt, vt duorum perfecta ſit in omnibus rebus cõuenientia, diſsimilitudinis ex toto neſcia: nam illa eſſet, vt dixi, non conueniẽtia aut ſimilitudo, ſed vt Græci dicunt, ταυτότης, id eſt, res eſſent non inter ſe conuenientes aut ſimiles, ſed eædem planè.

Ταυτότης, id eſt, (ut barbari loquuntur) idẽtitas.

Ex quo intelligitur, è duobus illis generibus, tertiũ exiſtere, cõflu-

entib

entibus in vnum vtriuſque generis proprietatibus. Atq;, vt, ſi quid nos aleret, nullo pacto affecto corpore, alimentum ſimpliciter id eſſet : ita, ſi quid corpus alterat ac mutat, nulla in eius alimentum cedente parte, venenum id mortiferum eſt, tota naturæ ratione, nobis contrarium. In his duobus velut terminis, clauſa eſt omnis earum rerũ materia. de quibus rebus, in hoc libro diſputaturi ſumus: medium tenentibus alĳs, alĳs huc aut illuc propius accedentibus. Eſtq́; prouiſum hoc ſapienter, ab Opt. Max. Deo, vt, quoniam noſtrorũ corporum nõ perennis tantùm futurus erat fluxus, ſed & perpetua ſerie continuatę caloris frigoriſq́; vices, in vna eademq́; re poſitũ in prõptu haberemus remediũ, ruinas, vt ita dicã, noſtras ſimul inſtaurãte, ſimul æſtus, algores, ſqualores, humectationem caſtigante. *Eadem in re, medicina & cibus.*

Eſt autẽ eorũ, ex quibus alimenta ca

ta capimus, nõ vna omniũ proprietas, ſed variæ admodùm ac penè infinitæ, in quibus id primum quæritur, quæ res boni, quæ mali ſucci ſint. Et boni quidẽ ſucci, ſi propriè loquimur, ſunt qui naturã mediam tenent, aut ad eã accedũt proximè, è quibus ſanguis, bene temperatæ naturæ quàm accõmodatiſsimus, neq; calidior iuſto, neq; humidior, neque frigidior neque ſiccior: non craſſus, non tenuis, non pinguis & viſcoſus, non acriter mordax, amarus, ſalſus, acidus, breuiter perfectam adeptus mediocritatẽ, qualem imaginamur in optimè tẽperata natura, ad quã, velut ad regulã, cæteræ omnes corrigẽdæ veniunt. Ab hac deſcriptione quãtum receditur, tantus ad malum acceſſus. neque tamen id anxiè obſeruatum vbique eſt, vt in malis haberetur, quiſquis ab hac ſumma perfectione vel tãtulùm excidiſſet: ſed vt in omni acuta diſputatione, ſi c

Qui boni ſucci, qui mali.

Deſcriptio ſanguinis temperati.

ne, ſic quærimus, hîc aliquid, omni ex parte abſolutum, quò ſe mēs noſtra, velut ad ideā referat, cùm de his rebus cogitabit, quarū naturam, etſi eſt expoſita ſenſibus, non poteſt ad plenum cōſequi. Ergo bonus etiam ſuccus erit, qui ſanguinem faciet, nō tātùm illum optimum, ſed notabili atq; euidenti vitio carentem. neque, paruæ rei, magna eſt, hîc, habēda ratio: vt ſi eſt craſsiuſculus, ſi pinguiculus, poteſt adhuc in bonis eſſe. Itē ſi, paruo momento, inclinat ad calidum, frigidū, humidū, ſiccum: nam qui maiori, certè ille in malis, & qui acriter mordet, qui acidus, qui ſalſus, qui amarus. Scire autē licet, quē omnes homines, de more, ſanguinē appellāt, nō illum eſſe quem medici cogitāt, ſimplicem ac ſyncerum, ſed permixtū quid, & ex multorū, (bilis, inquā, amaræ, & acidæ, & pituitæ, & tenuis cuiuſdam, inſtar aquæ, humoris, & ipſius puri ſanguinis

Bonus ſuccus, quis.

Sanguis ſyncerus, & alijs humoribus mixtus.

confuſione compoſitũ:nec optimũ eſſe, qui nihil horũ habeat (ſunt em̃ magno vſui) ſed qui iuſtiſsimo, & animãtis naturæ conuenientiſsimo, pondere temperata omnia. Ergo bonus ſanguis nec pituita carebit, nec bile, nec ſeroſo illo excremẽto, ſed cùm eorũ cuiuſq; tantũ habeat, quãtũ animantis natura poſtulat, certè puri illius ſanguinis partẽ habebit multò maximã. Iã ſiquid de ijs, quę cũ puro ſanguine permiſcentur, ſuũ non tenebit modum: nõ ſtatim par erit vel ſanguinis vitium, vel corporis noxa. ſed, in vtroq; bilis genere, maior: in pituita, minor. Naturalis enim pituita (quã intelligimus nec ſalſam nec acidam, ſed vel inſipidã, vel dulcem) in ſanguinem excoqui poteſt, & corpori in alimentum cedere. Bilis nec vnquam ſanguinis formam recipiet, nec niſi paucas omnino partes ad ſuam ipſius temperationem propenſas alet, idque ſang

Naturalis pituita in ſanguinẽ, concoctione mutatur: atque ita corpori in alimentũ cedit. Sanguinis enim is eſt uſus, ut nutriat.

Bilis.

ſanguinis admixti beneficio. Ergo peſsimus ille ſanguis,in quem*alter utra bilis valde redundat:in quē pituita,ſi quidem multa, nequit ſanè bonus eſſe:ſi pauca, non nimis valde eſt improbandus. Ad rem enim pertinet,loquendi libertatem eſſe aliquam,nec in anguſtiſsimū omnia cōtrahi:moleſta ſæpe & odioſa eſt exquiſita iſta ſubtilitas.Itaque cùm audies boni ſucci quædam dici,quæ ſanguinem faciant craſſum,aut glutinoſum,aut ſubcrudum,hæc tibi ratio ſuccurat,nō exactiſsimè eum loquutū, & pro ſua liberalitate illis quædam tribuiſſe,quę nondum adepta eſſent:quoniam naturâ,ita comparata videret, vt ea adipiſci poſſent. Eadem cùm improbari audies cogitabis ad perfectionem referendum eſſe animū .Ita quod identidem imperiti factitant:rationem requires nunquam,cur medici res eadem, modò boni, modò mali ſucci

Vtraq; enim bilis rodit corpus, idq; cōmune illis eſt. Sanguis autē & pituita, moderati ſunt. Gale. in cap. viij. lib. ij. τῶν προγνωστικῶν Hippocratis.

Loquendi libertas aliqua.

faciant,& cur in tota rerum vniuerſitate,vix quicquam ſit,in quo non aliquid deſiderent. Certè enim quã uis accuratè obſerues,nunquam inuenies boni ſucci rem eſſe,quæ ſanguinem gignat bilioſum,melancholicum,ſalſum,amarum,valde tenuẽ. Nam & ſi poteſt ſeroſum illud ac tenue excrementum,non magno negocio pelli aut cõſumi,exercitatione,labore,frĩctione, inedia,ſudoribus,vrinis,balneo, alijsq́; ratiõibus: non videtur tamen bonus eſſe ſuccus,in quo alimenti nihil eſt,aut certè minimum.

Seroſum excremẽtum quomodo conſumatur.

Non omnis fert omnia tellus,rectè.magni enim refert, quæ res ex quibus rebus alimentum capiat:&, per totum mundum,longè latéque fuſæ ſunt admirabiles quædam proprietates, pro quarum diuerſitate, res inter ſe faciunt aliquid,& ferũt. Struthocamelum* accepimus ferrũ deuoratũ coquere. Vis eſt, inquies, in

Quæ res ex quibus rebus alimentum capiat.

Struthocameli, cum ferro, συμπάθεια

in eo, caloris maxima. Etiàmne quã in Leone maior? non opinor. Sed caret Leo συμπαθεία illa, quam propriam habet Struthocamelus cum ferro. Et quanquam non eò ſemper confugiendũ, ſi cauſa quæritur, cur hoc cibo vtatur homo, ab illo abſtineat: tantam tamen eius vim eſſe creditũ eſt, vt ea ſi abſit, caſſa futura ſit omnis elemẽtariũ qualitatũ, in quibus agẽdi vim ponimus, efficientia. Ex quo intelligi debet, certa quædã eſſe rerum genera, in quibus ſit nutriendorũ hominũ natiua proprietas: non tamẽ ex æquo in omnibus, vt nihil interſit cuius generis, quantũ, quo tẽpore, quo loco, quo mõ ſumatur. Habẽt enim hæc neceſſarias obſeruationes multas ac impeditas, quæ omnes velut è duobus fontibus manant. Nam vbi nobis ſemel incubuit illa, quam dixi, cibi potioniſq; neceſsitas: ſtatim aliæ ſexcentæ ſuboleuerunt, (vt * rerum malarum

Circa eorum, quæ aſſumuntur, rationem, neceſſaria eſt conſyderatio, bonitatis menſuræ, qualitatis, conſuetudinis, delectationis, ordinis, loci, modi, tẽporis, horæ, & ætatis.

Rerũ malarũ uber prouẽtus eſſe cõſueuit.

vber prouentus eſſe cõſueuit) partim inſcitia, partim penuria, partim intemperãtia, ſępe grauiterque peccantibus. Sed omnis mali prouidentia, duab⁹ in reb⁹, vt dixi, poſita eſt, ſtatu corporis, & vtendi cibi potionisque natura: à quibus nunquam non petendũ cõſiliũ. In his duobus vt quiſq; peccabit rariſsimè, ita optimus erit vitæ magiſter. Et corpus quidẽ ideo principẽ tenet locũ, quia niſi cognita eius affectione, de cibo & potione ſtatui nihil põt. Nam ſi ſuæ ſubſtantiæ iacturam tantùm fecit, ea conueniẽti cibo potioneque pẽſanda: &, ſi magna fuit ea iactura, multũ alimẽti: ſi parua, capiendum parũ. Si quid illi fortè aliud accidit, vt ſi incaluit, ſi frixit, ſi ſqualidũ aut vdum eſt, ſi ſoluto aluo languet, ſi ſtricto angitur, ſi craſsi aut crudi ſucci copia grauis eſt, ſi ſpiritu inflatũ corpus turget, ſi venas cæteraq; conceptacula, & ſpiracula, craſſus, len-

Conſiliũ à corporis ſtatu, & utendi cibi potionisq; natura petẽdũ.

Ex affectione corporis, de cibo & potione ſtatuẽdum.

tus

tus, multus humor auguſtijs impeditas tenet: horum omnium quodcunque erit, leue vtique & exiguum, & intra ſanitatis fines, cibū dari conueniet, quo ſimul ſuſtētetur corpus, ſimul ab vrgēte malo leuetur. Quod poſterius, quāq; eſt medicinæ propriū, cibo tamē attribuitur etiā, Dei prouidētia, vtroq; in idē incurrēte. Neque hac medicinę parte alia eſt vlla vel vtilior, vel antiquitate ac dignitate præſtātior, quæ valetudinē nō optimā modò tuetur, ſed, aliqua etiā ex parte, labefactatā erigit ac ſuſtinet. Perfectiſsimæ omnino ac tēperatiſsime naturæ vitā ita moderatur, vt eā in ſuo ſtatu cōtineat, omniū rerū q æ huc pertinēt, vſu: cibi potionis, aëris, frictionū, exercitationū, balneorū, quietis, ſōni, vigiliæ, veneris, ſtudiorū & affectuū animi, & quæcunq; aliæ in plena ac iuſta, de tuēda valetudine, tractatione exponuntur. Quæ citra hanc per-

H διαι τητικὴ optima eſt ac præſtantiſsima Medicinæ pars

Ea autē eſt, quæ uictus ratione, & rectā ualetudinē tueri, & morbis mederi docet.

Temperatißima natura.

Natura

intempe-rata. fectionem ſubſtitit, illi viam oſten-
dit: qua ſit ad eam, per otiū, & bo-
næ valetudinis tempus, contenden-
dum. Docet enim, quoniam in me-
diocritate illa perfectio conſiſtit, o-
mne immoderatū caſtigandum eſſe
conuenienti ac tempeſtiuo earum re
rum vſu, quas antè poſui. Eſt autem
conueniens, per contraria, à medio
vtrinque ex æquo, remota. Iuſto ca
lidiori corpori remedium eſt, in rei
vſu tanto frigidioris iuſto, quanto
ipſum corpus eſt calidius. Impeditis
vijs, craſſo & lento ſucco, quæren-
dus tenuis ſuccus & abſtergēs, ſic vt
quàm craſſus ille eſt, & lentus, tā ſit
hic tenuis & abſtergēs. Hæc exēpla
ad alia trāsferēda ſunt: nā locum de
corporis ſtatu aut affectione, ſpacio
ſum ſanè, & totam de tuenda valetu
dine diſputationē cōplexū, prę̨ter-
curro tātùm, indicās vnde petendū
cōſiliū, cùm alijs in rebus, ad ſanita-
tē pertinētibus, tū in cibo & potio-

ne: de quibus, in hoc libello, ſpecialis diſputatio eſt. Neq; habeo neceſſe, in eo, recenſere omnes mutationes, quas corpus humanũ vel naturę lege, vel rerũ extra ipſum poſitarũ cõſuetudine, ſubit. iam enim antè te ſtatus ſum, me nõ alia dicturum, niſi quæ ĩ hoc libello fortè deſiderari poterãt, & quæ ad memoriã ac perſpicuitatẽ facerẽt. Itaq; hunc locũ, vno addito, cõcludã: Suas eſſe quorũdã hominum ſingulares proprietates, quarum vis tanta, vt ſint, quibus rerũ optimarũ ſola appellatio, nauſeã faciat: peſsimarũ vſus, innoxius ſit: ad rẽque maximè pertinere, vt ſuã ꝓprietatẽ quiſq; norit, ne, ſui ignoratione, immedicabile quid committat: &, hîc, de alimẽtis dici, quæ longa experientia cũ ratione coniũcta, in bona natura obſeruauit, nullo ſingularis illius proprietatis reſpectu.

Singulares quorundã hominũ proprietate

Hæc de corpore, trãſeamus ad cibos. Omne id quo alimur, vel ex ani-

occurrit vtile corpori, quod ſapore aut odore ingrato veniat. Et quoniã omnis cibi prroprium eſt alere, ſciẽdum eſt, in ijs genera quædam eſſe firmiſsima, id eſt, ex quibus alimenti plurimum, quædam infirmiſsima quædam media. & firmiſsima, robuſtiſsimis, cõuenire: infirmiſsima, imbecillis: media, mediocriter firmis. & de infirmiſsimis minori periculo plus aſſumi poſſe. in valentiſſimis maiorem temperantiam requiri. Ergo firmiſsima ſunt, craſſa, compacta, grauia, viſcoſa, ſucculenta, & plurimo atq; optimo ſucco alunt, ſi quidem à noſtra natura nihil alienũ habent: id quod & ex odore, & ſapore, ſed magis experientia, percipitur. Vt enim ſuauiſsimus eſt cuiuſq; rei odor. & iucũdiſsim⁹ ac dulciſsimus ſapor, ita in ea eſt optimi ſucci plurimũ: neq; quicquam nos alit, quod dulcedine omnino careat. In ſalſis enim, amaris, acidis, acribus

Triplex materiæ differẽtia
Ciborũ genera
Firmiſsima infirmiſsima, media.

bus,auſteris,acerbis,medicinæ multum,alimenti parum eſt:tantum vtique,quantum adiunctę dulcedinis. Infirmiſsima contraria omnia,vt tenuia,rara,ſubinania,leuia,abſtergētia,præhumida.Inter hæc duo, mediũ tenuit media materia,cuiusvſus eſt ſecuriſsimus.Ferè autem accidit vt quo potentior quæque materia eſt,eò & difficiliùs coquatur,& tardius tranſeat,cùm per ventrem,tum per venas,& alimentum cocta præbeat durabilius,ac minus diſsipabile In infirma, contraria eodem modo reſpondent.Atque etiam valentiſsimæ materiæ periculum adiunctum eſt,ne corpus ſupra modũ impleat, aut eius obſtruat vias:inualidę,ne id ſub ea contabeſcat, & conſumatur. Neque ignorari debet,in omni genere,bonos malosq; inueniri ſuccos, qui quales ſint,antè diximus, & ad eos efficiendos, cęli ſolíq; vim eſſe maximã:nam cęlo etſi alia, alio delectan

Mediæ materiæ uſus ſecuriſsimus.

Cœlum.

lectantur, meliora tamen omnia, claro, puro, ſubtili, libero, temperato, quàm cõtrarijs modis affecto, id eſt craſſo, caliginoſo, concluſo, æſtuoſo, rigido, ſiticuloſo, præhumido. Item ſolo nec præpĩgui, nec macro, nec vliginoſo, nec arido, nec calore, nec frigore puſto, ſed in his medio & ſalubri auræ expoſito, & earum rerũ feraci, quæ res ſunt omnibus in eo vitã degẽtibus accõmodatiſsimę. Scire enim licet, nec ortarum è terra ſtirpium, nec animalium ſuccos, in penuria, ęquè bonos eſſe, atq; in vbere & læto pabulo. Itaque in primis expetenda bene habita, in quibus nec ad ſuperuacaneum humorem nauſees, nec bonum deſideres. Atq; hæc quidem ad omnia genera pertinent, ad animantia, ad fruges cereales, ad arborum, fruticum, herbarum fructus, ad radices, folia, cauliculos, flores, ſemina, ſuccos vel ſponte manantes vel expreſſos, breuiter

Solum.

Pabuli penuria, aut copia

In bene habitis meliores ſucci,

quic

Differentiæ in eadẽ ſpecie, In animalibus. quicquid edendo eſt. Nam & quæ ſub eadem ſunt ſpecie, magna, præter hæc, diſcrimina recipiunt, de quibus ea tantùm attingam, quæ obſeruari magnum eſt operæpretium.

Mares. Fœminæ. Ergo animalia inter ſe differunt, ꝑ ſexu: mares enim fœminis calidiores & ſicciores: vt tauri vaccis, hirci capris. *Execta. Nõ execta.* Et quatenus execta, aut non execta ſunt. Suauior enim & iucundior eſt exectorum caro, eó que melior: nam ſuauia & iucunda, natura facilius & coquit, & in ſanguinem vertit, & digerit in corpus, & eo alimẽto, maiori cùm voluptate, tum bono fruitur. *Manſueta. Fera.* Item quia manſueta ſunt aut fera, quæ differentia etiam in plantas cadit, ſed contraria naturę lege: nam erraticæ plantæ, pleræq; omnes, minus alimenti, eiusque deterioris reddũt. Feræ, cicuribus pręſtant: cælo enim fruuntur puro, ac libero, & cibum edunt, in quo humoris ſuperuacanei minus, quod facile

cile illis eſt cõſumere, noctesque di ésque diſcurrentibus per ſaltus. per ſyluas, per valles, per montes. In ferarum voce contineri volo etiã cãpeſtres ac montanas & ſyluaticas volucres, quanquam id impropriè fit. Cæteras ſciens prætereo, quę vel in generales incidũt, vel in hoc libro à Galeno explicãtur: vt ab ætate, pro varietate partium, pro genere pabuli & educationis, pro corporis habitu pinguis, macri, duri, mollis, ſpiſsi & coacti, rari & inanis, & ſi quæ alię ſunt. Iam, in ſeminibus, improbantur tum minuta & emaciata, mẽbrana ea veſtiente, aut nimis appreſſa, aut corrugata, tum prætumida & inani quadam vaſtitate inflata. illis enim deeſt, his ſupereſt humor, non ille quidem bonus, ſed aquea tenuitate vituperabilis, & tempore, ſi ferre poſſunt, partim excoquẽdus, partim exhalãdus. Laudatur mediocritas, quæ ad maius ac plenius incli-

In ſeminibus.

Condiẽdi & parãdi ratio.

clinat, nec digitis cedit, intenta vndiquaque membrana, quæ pro tegumento eſt. Sed & condiendi parandiq; differentia latè patet, nec alibi clarius relucet ſapientia ſtructorũ, hac arte caſtigata, omni intemperantia, vt ſimul melior, ſimul iucundior veniat res. Aquoſus & inutilis humor calidis ſiccíſq; reprimit: craſſus & lentus, tenui & abſtergente, vt ex contrarijs intemperatis, noua quędam temperatio exiſtat.

Ex contrarijs intẽperatis noua temperatio

Ergo beluę marinę, & grandiſſima quæque pedeſtrium animalium, ſale cõdiuntur, ebibituro inutilis humoris redundantiam, & reliquas partes, contra putredinis iniuriã, coacturo & ſiccaturo. Ita recẽs mactatis ſalſamẽta præſtant, non illa quidẽ veterrima, ſed recẽtia etiãnum aut mediæ ætatis. Et quæ ſalẽ non ferunt: pridie, aut tertio antè, quàm edãtur die, mactari, & aëri in quẽ tenue excrementũ expirẽt, ex

po

poni cõſueuerunt: obſeruatúmq; ea friabiliora,& ſuauiora,& leuiora red di. Hyſſopi, ſatureiæ, ſaluiæ, origani thymi, roriſmarini, maioranę, foliorũ lauri, petroſelini, apij, ſinapis, porri, cepę, allij, piperis, zingiberis, nucis moſchatę, caryophyllorũ quò ptinet vſus, ſi nõ ad caſtigãdũ craſſa, frigida, humida, lẽta, inflantia, ad expediẽda obſtructa, ad cruda coquẽda, ad ĩpellẽda ſegnia? nullius enim horũ bonus eſt ſucc⁹. Et lactuca, portulaca, attriplice, oxalide, peponibus, nónne feruidorũ vim, vt freno quodã, cõpeſcimus? Iam q elixa quędã ſumũtur, aſſa quędã, alia fricta, nihil ne ĩtereſſe putas? Elixa enim omnia humidiora certè ſunt, faciliùs cõcoquũtur, trãſeunt expeditiùs. In aſsis & frictis, ſiccior eſt, & valẽtior materia. Itaq; piſces humore ſuperuacuo graues, vtiliter frigũtur: & porcelli, hœdi, agni aſſantur, & volucriũ, quoniã natura infirmiori ſun., multæ.
Item

penetrabilis eorum ſubtilitas,quę ſe celeriter in venas inſinuat,crudum etiamnum ſuccum præproperè ſecum abriperet. Hæc omnia in idē tempus,non in eandem cœnam incurrunt,niſi ſi quis eſt tanta amētia, vt grauiſsima naturæ vexatione,contrarios motus eodem tempore ciere velit. Ventrem enim mouentibus, non ea modò,quæ ipſum cohibent, ſed & quæ vrinas cient,& quæ vomitum, reſiſtunt, mouentis naturæ impetu ad ſe conuerſo. Quæ cauſa eſt,cur ad alui deiectionem craſsiora,ad vrinas ciundas tenuiora expetantur,ſubtilia venis admittentibus, non item craſſa. Atq; etiam res ſunt quædam contrarijs viribus prę ditæ, vt mouendi & ſiſtendi alui, quod in braſsica modò,& lente & oſtreis annotauimus. *Cauendi contrarij naturæ motus.*

Auſtera & acerba, magno cùm ventriculi imbecilli tum capitis bono,in poſtremā menſam reſeruātur. *Poſtrema mēſa.*

Ad hũc enim modũ illo cõfirmato, hoc nec humoribus tẽtatur,nec vaporũ exhalatiõe.Fuêre q demirarentur,ſumptis poſtrema menſa,auſteris,vẽtrẽ incitari.Sed nõ animaduertebãt,ſe iam prima ediſſe,quorũ eẽt ea efficiẽtia:& auſtera imbecillo ventri robur addere,ad perſequẽdũ illũ deijciẽtis naturæ impetũ,in quem à prioribus illis iam incitata,ipſa vltrò ferebatur.Nam qui auſtera prima menſa edet,profectò ſentiet,morandi alui naturam illis ineſſe.

Aër & aqua. Cõcludã hãc diſputationẽ aëre, & aqua: quę propter plurima maximaq; ad degẽdã vitã cõmoda,ſilẽtio ſe nõ patiũtur prętereiri,& in quibus hoc ſingulare,ꝙ nõ vt balnea,vinũ, cibus,exercitationes,quies,ſomnus, vigilia, venus,alijs alia cõueniũt,ita & aqua,& aër:ſed quę optima eſt aqua,quiq;aër ſaluberrimus, illorum vſus omnibus expetendus eſt.Ergo vitalis iſte aër,quem trahimus red-

dim

dimúsq́; vicibus à primo ad extremum vſq; vitæ momentum continuatis, optimus eſt, ſi puriſsimus, clariſsimus, liberrimus, temperatiſsimus. qualis quem nec ſtagnorum, nec paludum, nec populoſam vrbẽ præterlabentis fluminis, nec barathri peſtilens aura inficit, aut caliginoſa obſcurat, in quo nihil putreſcit non animal, non fruges, non legumina, non olera, non fimus, qui nec appulſu ſolis exarſit, nec abſceſſu obriguit, qui ſalutarem ventorũ adſpiratum recipit, à ſeptentrionibus præcipuè & oriente, aprico & mediocriter accliui loco: nam quem ardui vndique cingunt montes, propterea in malis habendus, quòd facilè omnia in eo putreſcunt & præfocantur. Optimus hic aër omnibus ſine exceptione ſalutaris: contrarius, omnibus æquè perniciosus. Calidior autẽ tãtùm, frigidiórve, vtilis eſſe poteſt contrario modo affectis. Iam &

aqua puriſsima ac limpidiſsima eſſe debet: omniq́; odoris & ſaporis vitio carere. Nam in aquæ virtutibus eſt τὸ ἄποιον, quod tum intelligimus, cùm omnium qualitatum expers eſt, nulla nec ſalis, nec cœni, nec aluminis, aut ſulphuris, aut bituminis, aut ferri, aut æris, ſignificatione: ea enim iucũdiſsima in potione erit.

Sed virtutes eius præcipuę ſunt, ſi leuiſsima & tenuiſsima eſt, ſi præcordia quàm ocyſsimè tranſit, ſi celerrimè tùm incaleſcit, tum refrigeſcit: quæ cui adſunt, nõ eſt quod anxiè laboremus, vnde petita ſiet, etſi ad rem etiam id pertinet. Nã in fontanam ille virtutes ſæpius conuenire ſolent, præſertim quæ in orientem excurrit, aut quæ per longum tubũ vel puram terrã percolatur. Pluuia leuis eſt illa quidem, & calorem frigusq́; promptè recipit, ſed ſpurcarum rerum colluuie ſæpe inquinatur, & magnam accurratamq́; diligentiam

gentiam requirit in excipiendo & reponendo: deteriores ſunt fluuialis, putealis, & ſtagnãs: de fluuijs Nilum excipiunt. Sed in omni genere quærendæ illæ notæ ſunt, quas antè poſui, de quibus quò plures inuenies, eò meliorem: quò pauciores, eò deteriorem habebis aquam.

Hæc de cibis habebam quæ in genere dicerem: & quæ ſi in memoria tenebis, & hũc Galeni libellum adieceris, næ tu non deſiderabis magnoperè longas & ambitioſas aliorum de cibo & potione diſputationes, quibus libros ſuos de tuenda valetudine, contra veterum exemplũ, totos implent, perinde atq; ſi de toto ſecurus eſſe poſsit, qui partem vnam aliquam teneat. Vale pater optime diu ac feliciter. Lutetiæ, tertio Idus Iulij.

Anno M. D. XLVI.

CL. GALENI DE BONO ET MALO ſucco, liber vnus, Sebaſtiano Scrofa interprete & caſtigatore.

QVAE IAM MVLtorum deinceps annorũ continuatione, per multas quę Romanis parẽt gẽtes, graſſata eſt [a] fames, euidenter, niſi ſi quis planè mẽtis expers eſt, oſtendit, quantam ad morbos faciẽdos vim habeat malus ſuccus. Nam cùm ciues pro more, quo ſolẽt, æſtatis tẽpore, quantũ frumẽti in totũ annũ ſatis erit, parare, quicquid erat tritici, cum hordeo, fabiſq; ac lentibus, in vrbes cõuexiſſent: de cæteris fructibus cerealibus, illa ruſticis reliquêre, quæ legumina appellant: quorum tamen etiam

ipſorum, non paruam vim in vrbes importarũt. Ita conſumptis hyeme, ijs quæ reliqua habebant, ruſtici homines toto vere, mali ſucci cibis vti coacti ſunt, arborumq́; ac fruticum extrema, ac germina eſſe, bulbosq́; inſuper, & radices ſtirpiũ, quarũ malus eſt ſuccus. Cumq́; ſe, prout cuiſque copia erat, agreſtium olerum omni genere, ad ſaturitatẽ vſq; explerent, virentesq́; herbas totas elixas eſſent, quas nemo, ne periculi quidem faciundi cauſa, vnquam antè guſtaſſet: conſpicere in ipſis erat, nonnullos quidem vere extremo, æſtatis autem principio tantùm non omnes, vlceribus in cute ſcatere, quorũ nõ eſſet omniũ vna ſpecies. Nam alia eryſipelatis, alia inflammationis, alia herpetis, alia impetigenis, alia lepræ, alia pſorę ſpeciem præ ſe ferebant. Atque hæc quidem mitiſsima erant, quæ in cute efflorescentia malum ſuccũ ex imò corpore, ac viſce-

ribus exhauriebant. Fuerunt em̃ in quibus & carbunculorum & pha gedænarum cum febribus cernere. tur ſpecies,eaq́; multos interemêre, longo tempore,vix ſeruatis paucisſi mis.Iam & ſine vllo cutis malo mul ti in febres incidêre,in quibus aluo reddebãt quæ grauiter olerẽt,quęq́; morderent,& abirent in tenaſmos ac inteſtinorum tormina, vrinasq́; acres,graueolentes & ipſas,veſicãq́; in nonnullis exulcerantes.Fuerunt & de quorum morbo,iudicatum ſit ſudoribus,ĳsq́; grauiter olentibus, aut abſceſsibus ad putredinem pro. penſis.Quorum omnium, quibus nihil accidit periêre omnes,aut cum euidenti inflammatione alicuius vi. ſceris, aut febrium vi ſimul ac in. uincibili difficultate.Cumq́; in pau cisſimis quibuſdam à morbi princi. pio, venam ſecare auſi ſint quidam medici(neque enim ab re erat,quòd hoc præſidio cunctanter ac timidè

vteren.

vterentur, labefactatis iam antè viribus) nullum vidi qui bonum vt è ſano corpore ſanguinem funderet: ſed ſed vel immodicè rufum, vel ſeroſum, vel nigriorem iuſto, aut acriorem, & venam ipſam inter effluēdū vrentem: vt difficile proinde eſſet, vulnus ipm cicatrice inducere. Neq; defuêre ſymptomata, cum febribus, quæ bonam mentem turbarent, vigiliasq; & graues accerſerent ſomnos, potiſsimùm in ijs qui obierunt. Mirum autem videri non debet, ſi contrarijs tum morbis, tum ſymptomatis, correpti ſunt, qui inter ſe differrent non modò natura, aut ætate, ſed & antè actę vitę ratione, & cibis, quos quiſq; in fame ederat, cōtrarijs facultatibus præditos: ea enim oēs edebant, quorum habebant copiam. Sed cùm non eſſet eorumdem omnibus copia, edêre alij cibos, quorum accidi aut acres, aut ſalſi, aut amari eſſent ſucci, alij, quorum auſteri, aut

acerbi, aut manifeſtè frigidi, aut valde humidi, aut viſcoſi, aut [d] venenoſi. Itaque noui, qui mortem ſtatim obierint, ex fungorum eſu, aliosque ex cicutarum aut ferularum: ac non paucos qui vix tandem ſeruati ſint.

a Graſſata eſt fames.) Id *malui, quàm quod quidam ſecuti ſunt, peſtilentia: tota enim earum rerum quas poſteà exponit hiſtoria, cum fame magis quàm cum peſtilentia conſentit. Penuria ad malos cibos uentum, unde uitiatis ſuccis, ea extitêre mala, quæ nominatim recenſet, eryſipelata, inflammationes, herpetes, impetigines, pſoræ, lepræ, carbũculi, phagedænæ: quorũ etſi quædã in peſtiferis etiã morbis apparent, non tamen, uel ſemper, uel in omnibus ita uſu uenit. Sed hæc quæ antè poſuimus, penuria, inquam, malorũ ciborum uſus, ſuccorum uicium, morborumq; ex ijs ſoboles, neceſſario inter ſe nexu cohærent, ut uno poſito, cætera ſequi neceſſe ſit, niſi ſi cuius actioni maturè obſiſti*

obſiſtitur. Ago enim de naturæ cuiuſq; libera efficientia, quam conſtat arte impediri poſſe. Ergo cùm uellet concludere, ſuccorũ uim eſſe ad morbos faciẽdos, magnam ſumpſit id quod omnes fatẽtur, è malis cibis malos eſſe ſuccos, è malis autem ſuccis, uarios morbos naſci, non ſibi ſed rerum hiſtoriæ credi uoluit. Harum rerum non eſſet tam apta concluſio, ſi peſtilentiam legas. Vt taccam nullam hic eſſe peſtiferæ contagionis mentionem, & longi temporis eſſe, cùm multos ſtatim rapiat peſtifera lues. Deinde quid ad hanc luem, quoſdam ediſſe cicutam, fungos, ferulas? Nempe adigebat eò penuria. Sed utrum uolet ſequetur quiſque. erroris occaſionem præbuit Græcarum uocum ſimilitudo, λοιμοῦ & λιμοῦ, quarum hæc famem, illa peſtilentiam ſignificat.

b Inuincibili difficultate.) *Græci κακοήθειαν appellãt, ubi tanta eſt mali peruicacia, ut nulli medicorũ diligentiæ, nulli medicinæ cedat: extrahitur id omnino in tẽpus, & quotidie magis ac magis inua-*

leſcit,niſi maturè,cautè,& commodè cu retur. κακοήθη uulgo conuertunt mali= gna, nos alicubi malè morata & intra ctabilia.

c *Et graues accerſerent ſomnos.)* ἡ καταφορὰ, *inexpugnabilis procliuitas quæ ad graues fert ſomnos,qualis cerni tur in frigidis & humidis cerebri malis.*

d *Aut uenenoſi.)* ἢ φαρμακώδεις. *pharmacum Græcè & latinè uenenum, uoces ſunt mediæ,id eſt,quibus ſignifica= tur & ſalutaris & mortifera medicina: ſed hoc loco mortiferarum exempla ſta= tim ſubijcit.*

Ergo cæteri omnes mortales,ra tione in conſilium adhibita,illud eui dens eſſe cenſebant: vt extrinſecus exulcerationum formæ variæ,varia tumorum genera exiſtebant,inflam mationis,œdematis,eryſipelatis aut ſcirrhi ſpeciê,ſic & in inteſtinis par tibus,quæ principales ſunt,poſſe to tidem affectiones fuiſſe.Solis illis oc cæcata erat ratio,qui ab Hippocra-

tis

tis doctrina de ſuccis deficientes, q̃duis poti⁹ q̃ ſuccos cauſſari audẽt. In q̃bus tñ fuêre,qui clàm apud me faterẽtur,ſe cõſpicere quidẽ ſatis,q̃ puicaciter cũ Hippocrate agerẽt q̃ ſuccos negarent ad bonã valetudinẽ nec ad morbum bñ aut malè facere poſſe:pudere tñ,iã exacto q̃nquageſimo ętatis anno,ad Hippochratem transfugere:ita enim futurum,vt viderentur nõ diſcipulis modò nocuiſſe,ſed & alijs:qui ſuperiori tẽpore ipſorũ opera vſi eſſent.Quin & vulgò ſe in precio eſſe,propterea quòd vera profiteri crederentur:quæ ſi falſa faterentur,ipſos habitũ iri cæteris indoctiores,neq; quenquã,qui ipſis antè vſus eſſet,poſteà vſurum.Atq; his quidem dãda eſt optimo iure venia:neque reprehendendũ propoſitum,ſed miſerãda ipſorum eſt infelicitas,qui prius quàm iudicare poſſent,quid docerentur,in malos magiſtros inciderũt.Sunt autẽ illi odio di-

digniſsimi, qui per ambitionem decretorũ ſectas primi inſtituerũt. Videntur enim ſponte, atq; opera data, familiares fallere voluiſſe, nõ ipſi per imprudẽtiã, atq; inuiti decepti: cùm nemo ita mentis expers ſit, vt ignoret quantũ ſit malũ, ſi in medicamẽtoſas qualitates cõuerſi ſint corporis ſucci. Nam & illi ipſi contra quos dicimus, fatẽtur vel difficilè, vel nullo mõ diſtingui poſſe, qui hauſto veneno perierit, ab eo cuius morbo affe-ctũ fuerit corpus. Nec verò negari põt, quod euidẽtèr cõſpicitur, ſuccorum vi, quos virulẽtæ beſtiæ morſu iniijciũt, demorſum mẽbrum, breui partim cõtabeſcere, partim putreſcere, partimq; inflãmationes, partim dolores ingẽtes experiri: ſed nec prę ſentẽ eſſe Scorpio pniciẽ, ſi quis in eũ, bis aut ter, ieiunus deſpuat. Nam vt ſunt naturarum quædam inter ſe amicitiæ, ſic & inimicitiæ ac peſtes. Et amicæ quidem naturæ alunt: inimicæ

Rerũ occultæ quædam proprietates.

micæ cōtrà interimūt. Ac de ĳs mul
ta diximus, cùm in cōmētarĳs de na
turalibus facultatibus, tū de ſimplici
bus medicamentis. Ad pręſens ſatiſ-
facit eorum expoſitio, quæ ipſi in ſa
me vidimus. Ac ſi mihi credere vo-
les, qui neque mentiendi cauſam vl-
lam habeo, & doleo vehemēter mul
tos eſſe, qui in ſuis libris valde men
tiantur: inuocato primum Deorum
immortalium teſtimonio, exponā
ea, quæ longa per totam vitam expe
rientia didici. Mihi enim pater *Pater*
fuit, geometriæ, architecturæ, lo- *Galeni.*
giſticæ, arithmeticæ, & aſtronomiæ
peritiſsimus: & omnibus qui ipſum
norant, iuſtitiæ, probitatis, ac tem-
perantiæ nomine, ſupra omnes Phi
loſophos admirabilis. Hic ergo ta-
lis, mihi puero quidem vitæ rationē
temperans, à morbis immunem ſer
uauit. Sed cùm iam adoleſcerem,
ſeq; ille pro ſuo agriculturæ ſtudio,
rus recepiſſet: inhærebam equidem
ſupra

ſuprat cõdiſcipulos omnes,ĳs quæ jam diſcere cœperãt,nõ interdiu tantùm,ſed & noctu.[a] Toto verò quo matureſcũt fructus tẽpore,cùm me fugacibus fructibus cum æqualibus ſaturaſſem,autumno tãdem in morbum incidi acutum, vt vena ſecta, ſanguinem fundi opus fuerit. Tum reuerſus in vrbẽ pater,obiurgatum me,antè actæ ſub ſe vitæ rõnis admonuit,iuſsitq́; vt ad eã reuerterẽ, deſerta ęqualiũ intẽperãtia. Quin & ſequenti anno,id ſibi habuit ſtudio, vt meam rationem victus obſeruaret,vtq́; fugaces fructus,nõ niſi moderatè attingerẽ. Agebã tũ ætatis annum decimumnonum, quo ſine morbo exacto,eo qui eſt inſequutus,mihi mortuus eſt pater. Ita cùm ad ęqualiũ vitæ rationẽ redĳſſem:largo fructuum,quos maturitatis tempus ſuppeditat:vſu,in morbum recidi prioris illius haud abſimilem, vt ſanguinem tum quoque

† Συμφοιτῶντας legendum, non συμφυτῶντας, ut Baſilięſis liber.

Morbus Galeni.

fundi

fundi oportuerit. Ac deinde, interdū quotannis deinceps laborabam, interdum ex vnius anni interuallo, ad octauum vſq; & vigeſimum annū, in quo abſceſſus oborto mihi periculo, qua parte cum ſepto tranſuerſo, committitur iecur, ab omni fugaciū fructuum genere, me abſtinere decreui: exceptis dūtaxat perfectè maturis ficis & vuis, quibus tñ ipſis, cōtrà quàm antè, non niſi moderatè vterer. Habebam autem in hoc propoſito, & alium quendam ſocium, †me duobus annis maiorē. Ita cùm & exercendi corporis animique curam haberemus, & bene ſemper cōcoquēdi cibi, multos ab eo tempore annos hactenus, immunes à morbis tranſmiſimus. Sed & aliorū amicorum, quicunq; meis verbis adducti ſunt, vt & ſe exercerent, & frugaliter ordinateq; viuerent, omnes video proſpera valetudine ſemper vſos: alios ab annis viginti qnq;, alios

Lege τὸν ἐμαυτοῦ πρεσβύτερον, aut, τῶν ἐμαυτοῦ πρεσβυτέρων, & paulò pòſt, φροντίζοντες.

paucioribus quidem, ſed iam tamen multis, vt quiſque tum erat, cùm illi perſuaderem, ſe à fugacibus, aliſq; mali ſucci cibis, de quibus hoc libro diſſerere propoſui, abſtineret.

a Toto uero quo matureſcunt fructus tempore, cùm me fugacibus fructibus.) ὥρα, ὀπώρα, ὡραῖος, uoces πολύσημοι, *id eſt, quæ multa ſignificant: de quibus ualde anxiè à multis diſputatur. Galenus* ὥραν *à Græcis appellari dixit, illud* Ὥρα. *anni tempus, quo medio Canicula oritur, quadraginta omnino dies durans: & ὡραίους fructus, nos conuertimus fugaces,* Ὡραῖοι fructus. *omnes ferè. Eſſe autem id illis nomen impoſitum putat, nõ quòd eorum, in id tempus incidat maturitas, ita enim & fruges cereales, ſub eo comprehenderentur, ſed ut cito corruptibilis eorum natura, certo nomine diſtincta eſſet, ab iis qui in longum tempus reponi poſſunt. Ad hanc rationem optimè quadrat, Latinum fugacium, nomẽ. In hoc genere cucurbitã ponit, cucumerem, pepones, melopepones,* perſi-

perſica, præcocia, pruna, mora, ceraſia, & alia multa, quorum etſi quædam in hyemem aſſeruantur, mutari tamen eorum naturam in contrarium contendit, non ut in cerealibus, talem durare, qualis in æſtate fuerit, adepta primùm perfectione ac maturitate. Id de ficis & uuis quæ paulò pòſt in ὡραίοις recenſet, incommodius uidetur dici poſſe. ὀπώρα ſignificat cùm illud ipſum tempus, quod ὥραν appellari dixi, tum natos in eo fructus, præcipuè ficum & uuam, ſed & omnes tamen mollioris corticis, quibus altera ex parte ἀκρόδρυα, quas nuces uocari, quibuſdam placet, reſpondent.

Ergo quibus ante cibós ſe exercere licet, nō tam valde exactam rationem victus requirūt: quibus per negotia id negatur, rationem vitæ illi ſequantur, neceſſe eſt, nō tantum minus obnoxiæ malo, [a] ſed & inuentis ad valetudinem tuēdam medicamentis vtantur. Eſt autem plebis huiuſmodi ferè conditio, vt neq;

Quid in uitæ libertate, & quid in negotijs.

ſe ante cibum ritè exercendi,neque cibi in tempore ſumendi,neq́ꝫ eius bene concoquendi,ſatis magnam habeant facultatem:quare nec fieri poteſt,vt à morbis tuti ſint, niſi alui per interualla ducendi prouidentia, & potentioris etiã aliquando purgationis vſu,ſanguineq́; miſſo in tẽpore,& opportuna medicamentorum potione,quæ tuendæ valetudini dicata ſunt.Sed qui vitam quietam delegêre, quiq́; neceſſe non habent ad principum virorum ianuas,ante diẽ ſalutatum ventitare,neqꝫ cũ in opere neceſſario ſudarunt, refrigeſcere, †neque alĳs inter lauãdum aſsiſtere, aut eos domũ reducere,ac tũ demũ magna feſtinatione,perfunctorieq́; ipſi loti,ad cœnam properare: illi, inquam,ſunt, quibus primis, rationem victus præſcribã,quę ſanguinẽ ipſis quàm optimum faciat.Deinde conabor & cæteris præcepta dare, quorum eſt negocĳs ſuis impedita vita:

† Lege μήτε λȣό μενοις τι- σὶ παρι- ςάναι ἢ τοῖς λȣ. μένοι

vita:eritq́; mihi neceſſe, in hoc toto ſermone, memoriam eorum reſtrica re, quæ ſunt in tribus libris, de facultatibus alimentorum cõſcripta.

a Sed & iuuentis ad ualetudinem tuendam medicamentis utantur.) Græci ſignificantius & breuius omnia: Latini quibus hæc ars non fuit magno ſtudio, uoces claras, proprias, & pro rerum uaria natura diſtinctas deſiderãt. illi appellant ὑγιεινὰ φάρμακα, quorum uſus in bona ualetudine tuenda, contra imminentium morborum iniurias, quod genus multa commemorantur, in libris de tuenda ualetudine: ut oxymeli, dioſpoliticum, diatrium pepe recωn, diacalaminthes: & alia multa concoquendi, attenuandi, abſtergendi ui pollentia. Addo *etiam eccoprotica quædam, ad uentrem leniter mouendũ: ut eſt diacnicon, hiera picra dialoës filicula, urticæ ſemen, & alia quæ breuitatis ſtudio prætermittimus, paucis exemplis, ad rem qualis ſit oſtendendam, contenti. Sunt enim, inquam, ὑγιεινὰ φάρμακα, leniores &*

infirmiores medicinæ, quibus labentẽ ualetudinem fulcimus & ſuſtentamus: nam quæ iam collapſa eſt, medicinæ uim requirit maiorem, quàm in bona ualetudine nemo impunè experiretur. Id genus eſt de quo Hippocrates dicebat: Ab hominibus ſanis, difficile medicinam ferri. Nempe ueratrum, ſcammonium, ſyluatica cucurbita, peplion, & quædam ex iis compoſita, grauiora ſunt, quàm ut temerè attingi debeant. Noſtri interpretes ὑγιεινὰ φάρμακα cõuerterũt in ſalubria medicamẽta, neq; reprehẽdo, ſed metuebam, ne cui uideretur ea uox, rei naturã, non ſatis clarè & diſtinctè explicare.

DE PANE, ALICA,

Suilla carne, & aliis quibuſdam boni, ſed craſſi & glutinoſi ſucci.

IN frumentaceo ergo genere, boni ſucci cibus eſt, panis, ſi quidem purus eſt, & bene confectus, ſiue aſſationem in clibano, id eſt textu, ſiue quæ hanc præcedit ſubactionem, ſiue fermenti ac ſalis me-

diocrem admixtionem, ſpectes: hos cùm præterieris, alter bonitatis gradus furnaceis debetur.

Maſſam ex optimæ notæ frumento, diu multumq́; ſubigi oportet, & calore temperato ſic coqui, ut nec teſtæ in morem, cruſtam duret, uis eius maior, nec incoctum & udum, minor relinquat. Salis & fermenti, ſuus cuique palato modus: tantum enim eorum miſceri oportet, quantum plurimum ſalua boni ſaporis gratia, quiſque ferre poteſt.

Eſt autem in ijs quæ ſunt optimi ſucci, & chondrus, id eſt, alica, & ſuilla caro, ſi quidem & ea ventriculus perfectè coquat, & ex ijs iecur ſanguinē faciat. Sed habent glutinoſum certè aliquid, quo prōptius iecur & renes obſtruunt, eorū quibus anguſtæ natura ſunt in ipſis viæ. Itaq; frequentatus eorum vſus, pōderis ſenſum in dictis partibus relinquit: ac dolorem etiam nonnunquam. Iecoris autem obſtructiones, inſequitur,

Alica.

Suilla caro.

Glutinoſis adiuncta pericula.

vt & cibus prohibeatur, quo minus digeratur in corpus, & iuſto maior humorum vis, in meſaræi ſimarũq; iecoris partiũ venis colligatur: quam rem nouũ rurſus excipit periculũ, ne vel partes in quibus collecti ſunt, inflammatio, vel ipſos humores ſuperuacaneos, putredo prehendat. Crudos enim craſſosq; humores, de duobus alterũ ſequatur neceſſe eſt, vt aut in ſanguinem excoquantur, aut ſic putreſcant, vt cætera omnia, quæ locis calidis diutius immorantur. Ea cauſa eſt, cur à medicis inuenta ſint medicamenta tuendæ valetudinis, ὑγιεινὰ Græcè appellant, quibus eſt omnibus attenuandi vis. Eſt enim eorum officium, tũ anguſtas vias expeditas tenere, tum abradere, ſi quid glutinoſum, ſucci allinunt vaſis, tum ſuccos craſsiores tenuare & incidere. Sed eorum tamen vſus frequentior, procedente tempore, ſanguinem ſero, aut amara, aut atra bile vitiat:

Id in biliofis facile uſu uenit: nã pituitoſisimus præſens eſt periculum.

vitiat:nam id genus medicamentis fermè omnibus præter attenuãdi & incidẽdi,immoderatius quoq; calfaciendi vis eſt:caloris autem hæc vis immodica,ſolidas deſiccat partes,ſuccos ſpiſſat,ideoque in renibus callo- ſos durat lapides. Ergo cùm præſtantiſsimus ſit ille corporis ſtatus, qui eſt idẽ optimè tẽperatus,quiq́; ſuccorum amplas habet vias, fieri profectò poteſt,vt integra valetudine ſemper fruatur,cui beneficio naturæ id contigit,ante cibum ſe ſatis modò exerceat,[a]etiam ſi quãdo frequenter craſsi ſucci cibos,qualem eſſe diximus,tum alicam, tum carnẽ ſuillam, tum furnarios panes,atque etiam textuaceos, in quibus parandis,non adeò exactè ſint ea ſeruata, quę antè pręcepimus,quiq́; ſint ſub textu, intra modum cocti. Alicæ naturam habet & qui[b]tragus vocatur,in frumentaceo & ipſe genere: ſed ventriculi tamen cõcoctioni reſi-

Optimus corporis ſtatus.

Tragus.

ſtit obſtinatius. Horum aſsimilis *Oua* vis eſt,& ouorum naturæ,[c] quæ perinde atque lac, diſtinctiones multas requirit,de quibus omnibus dicetur accuratius procedente ſermone. Nã antè, quàm eò aggredior, volo, ſicuti horum mentionem feci,quandam velut figuram deſcribens, ciborum, qui boni quidem, ſed[d] craſsi, & glutinoſi ſucci eſſent, ſic & eorum facere, qui ſe mediocriter habent, quorum eſt natura in medio poſita: eorum qui craſſos,inquam,quiq; tenues ſuccos faciunt, de quibus eſt à nobis alibi diſputatum, vno libro quem fecimus de attenuante victu. Enimuerò vt bonam iſtorum partem, medicamenta quis dixerit iuſtius, quàm alimẽta, ſic & quicquid craſſum ac glutinoſum ſuccũ gignit, cibus eſt, & quidem plurimum alens:&, ſi bene coctus fuerit tum in ventriculo, tum in iecore, bonum ſanguinem gignens.

a Etiam

a Etiamſi quando frequentet.) Impreſſerunt Græcè, ἐάν ἢ πλεονάζει ποτὲ κατὰ παχύχυμα τῶν ἐδεσμάτων, id eſſet: Si quando uerò frequentat craßi ſucci cibos: perinde ac ſi non continuarentur hæc cum ſuperioribus, ſed nouam inchoarent ſententiã: quæ ſententia quoniam pẽderet imperfecta, nos paucis mutatis, hoc modo correximus, ἐὰν καὶ πλεονάζῃ ποτὲ, & cætera. Nos rectê feciſſe, intelligi poteſt ex eo quod paulò pòſt ſequitur: Homines ergo ciuilibus negotijs non impliciti, & cætera.

b Et qui tragus uocatur.) Ex decorticata olyra generoſißima, fit tragus, & ex hordeo ptiſſàna, & alica ex tritico & zea: ſunt enim hæc artis non naturæ.

c Quæ perinde atque lac, diſtinctiones multas requirit.) Verbis Græcis aliqua ſubeſt ambiguitas: nam ijs, præter id quod dixi, illud etiam ſignificari poteſt, lacti naturã eſſe trago & ouis ſimilẽ, boni ſucci, ſed craßi & glutinoſi: neq; mihi quicquã ſuccurrit, cur nõ id probabiliter

dicat

dicatur, præſertim ſi diſcrimina, quod poſteà faciet, in generibus ponamus. Profectò enim uaccinum lac pingue ac glutinoſum eſt, & ouillum craſſum, & tamen boni ſucci, omne lac. Quare neminem prohibebo, quin hanc ſequatur ſententiã, neque alteram huic antepono, ſed cùm nõ poſſem utranque, illam in contextu proptereà poſui, quòd locum in promptu nõ haberẽ, ubi claris & expreßis uerbis, ſolũ ac per ſe lac craßi & glutinoſi ſucci diceret, cùm ſint non pauci, in quibus certis generibus tenuitatem tribuit. Græca ſi quis fortè requiret, ſic habẽt: παραπλησίαν ἢ τούτοις δύναμιν ἔχει καὶ ἡ τῶν ᾠῶν φύσις, ἀλλὰ διορισμῶν πολλῶν δεομένη, καθάπερ καὶ τὸ γάλα. *quæ ita conuerti poſſunt: His aßimilem uim habet, & ouorum natura, ſed multas diſtinctiones requirit, ſicut & lac.*

d *Quandam uelut figuram deſcribens, ciborum qui boni quidem, ſed craßi & glutinoſi ſucci eſſent.) Auſus ſum hoc loco caſtigare Græcam ſcripturam: erat*

enim uicioſa, ſuppoſito κακοχύμων pro παχυχύμων. Sic enim legitur, τὸν οἷον τύπον ὑπογράφων τῶν εὐχύμων τε καὶ κακοχύμων ἅμα, γλισχρότητι τροφῶν id eſt, quandam uelut figuram deſcribens, ciborum boni ſimul & mali, & glutinoſi ſucci. Nemo *me inſimulabit temeritatis, qui poſito affectu, rem cum æquitate & ratione æſtimabit.* Eſto *enim illa uera.* Quæro *primum, ſi εὐχύμων τε καὶ κακοχύμων coniunctim legamus, & de iiſdem accipiamus dictum, quomodo non magna erit abſurditas, eoſdem cibos boni & mali ſucci eſſe?* Neque *enim hic apertum eſſe poteſt ſubterfugium illud, quod ab ipſo* Galeno *oſtenſum dicunt: de eadem re ſine incommodo dici, non diuerſa tantùm, ſed & contraria.* Aut *oſtendãt, in his de quibus hactenus egit, uni atque eidem rei id attributum.* Quod *ſi ſeparatim eſſe poſita, & de diuerſis intelligenda placet, cedo ubi ille hactenus, uel literam unam ſcripſit de mali ſucci cibi? non enim adeò multa recenſuit, ut eorum difficilis ſit enumeratio.*

ratio. Ad hunc uſque locum panem inue-
nio, alicam, ſuillam carnem, tragum, oua,
lac, ſi placet: nàm ſi quod aliud nomen in
præfatione eſt, nihil ad rem. Quodnam
ergo de his omnibus, uis eſſe mali ſucci?
Ipſe enim certè quidem, & alij omnes, in
optimi ſucci cibis habent alicam, & ſuil-
lam carnem: neque in ijs aliud reprehen-
dunt, niſi quòd craſſus eſt ille eorum ſuc-
cus, & glutinis more tenax. Et quoniam
eãdem naturam tribuit trago & oui, ea-
dem etiam de ijs intelligi oportet. Panem
uerò, diligenter ac legitimè piſtũ, fermen-
tatum, ſalitũ, coctum, ab hoc etiã uicio im-
munem facit, cui eſſet & ipſe obnoxius, ſi
quid negligentius feceris, aut omiſeris,
quod adeſſe oportuit. Ita uides hactenus
omnia, boni quidem ſucci eſſe, ſed in ijs ta-
men quædam craßi & glutinoſi, eáq; eſſe
quorum feci modò mentionem, alicam,
ſuillam carnẽ, tragum, oua, furnarios aut
clibanitos panes negligenter factos. In his
typũ quendam habes, ciborum boni ſimul
& craßi & glutinoſi ſucci. Nunc expe-
cta me

cta mediorum, in quibus, ſuccus bonus ille quidem, non tamen uel craſſius uel tenuis, & ſcripturam deprauatā nobiſcum corrige ad hunc modum, τὸν ὅιον τύπον ὑπογράφων τῶν εὐχύμων τε καὶ παχυχύμων ἅμα γλισχρότητι τροφῶν. Po*teram alias rationes & teſtimonia citare, ſed metuebam reprehenſionem prolixitatis: & cui non erunt hæc ſatis, nihil unquam erit.*

DE MEDIAE MATERIAE cibis.

SCire tamen licet, illos eſſe cibos, de quibus minimè queri licet, qui in medio ſunt eorū, qui craſſos, quiq; tenues ſuccos faciunt: quippe qui mediocritatē quandā tennerint, & in medio conſtiterint, ab vltimo vtrinq; receſſu ex æquo remoti. Tales ſunt optimi panes, qui quēadmodū parari debeāt, multis diximus, libro primo de alimentorum facultatibus: & gallinarum ad hæc, gallorumq; carnes, & gallinaceorum, & phaſia.

Cibi mediæ materiæ.

phaſianorum,& perdicum,& colũ
barum,& atagenum, & turturum,
& turdorum,& merularum,& paſ
ſerculorum,& omnis generis auicu
larum.piſciumq́; inſuper,ſaxatiliũ,
littoralium, pelagiorum,itẽ gobij,
murenæ, bugloſſa,aſellus: breuiter
omnes piſces in quibus edendis,ni=
hil neque glutinoſum, neque fœti
dum aut inſuaue ſentitur.Sed ad eò
rum naturam cognoſcendam, mul
ta diſtinctè dici oportet,quod eo lo
co poſteà faciemus,in quo dicimus
de mali ſucci cibis:nunc enim reli=
qua adijcere volo.Homines ergo ci
uilibus negocijs nõ impliciti,quibus
& ſe multum exercere licet,& quã
tum ſat eſſe videbitur,dormire,craſ
ſi glutinoſique ſucci cibos,eſſè poſ
ſunt:maximè ſi nulla vnquam eorũ
copia fecit,vt dexteram præcordio
rum partem,vel grauem ſentirent,
vel tẽſam.Qui per ætatem,aut con
ſuetudinem,ſe ante cibos exercere
non

non poſſunt,illi ſe ab huiuſmodi cibis omnibus abſtineant. Sed neque ad eos adeant, [a] qui totam vitam in ocio viuunt,& pro uehemētioribus exercitationibus, pēſiles lectulos in vſu habeant, ac deābulationes. Nulla enim bonę valetudinis maior peſtis eſt, quàm ſi corpus ex toto in quiete habeatur: neq; auxilium maius moderato eius motu. neq; morbum omnino vllū ſentiet, qui prouidebit, vt neq; in cruditatē vnquam incidat, neq; à cibis moueatur vehemētiori vllo motu. Nam vt ante cibos exerceri, ad valetudinem tuendam optimū eſt: ſic peſsima omnis à cibis motio. Ita enim è vētre, in corpus diſtrahitur cibus, antè quàm coctus fuerit: ex quo crudorum humorum magna vis, in venis colligitur, quæ omne genus morborū parit, niſi quis maturè anteuertat, vel multo labore ipſos diſsipans, vel iecoris ac venarum facultate concoquens, atq;

Moderata exercitatio quantum poſſit.

e in ſan

in ſanguinem mutans. Itaq; qui ſanitate ſola contenti, bonam illam corporis habitudinē, quam gymnaſticis eſſe ſtudio videmus, non quærunt, ſecuriſsimè illi facient, ſi [b] craſsi glutinoſiq; ſucci cibis parcant aut abſtineāt. Quocirca craſsi ſucci cibos deinceps recēſere pergam, eos de quibus nihil eſt hactenus dictum, repetito à panibus exordio.

a Sed neque ad eos adeant, qui totā uitam in ocio uiuunt. τελέως δὲ ἀρτοὶ μὴ δ' αὐτοὶ περιγυμνάσωσαν ὑπὲρ τὰς τοιαύτας τροφάς. *lego* ἀεργοὶ, *id eſt, ocioſi nam* ἄρτοι, *quo panes ſignificantur, non uideo, quid hoc loco faciat. Legi etiā alicubi* ἀστοὶ, *id eſt ciues. & certe pleriq; ciues uitam uiuunt parum exercitatā: ſed* ἀεργοὶ *magis placuit, quia ſententiā pleniorem & latius patētem facit: quæ cur diminuatur obſecro, aut contrahatur?*

b, Itaq; qui ſola ſanitate contenti, bonā illam corporis habitudinem, &c.) In eundem lapidem iterum impegerunt, κακοχυμῶν.

χύμων pro παχυχύμων ſcribentes: cuius rei neceſſarias probationes, ne quis dubitet, adferam. Ponamus igitur ante oculos, ut clariora ſint omnia, id quod illi ſequuti ſunt: ἀσφαλέστατον οὖν φείδεσθαι τῶν κακοχύμων τε καὶ γλίσχρων ἐδεσμάτων, ὅσοις γε μόνοις ὑγιείας δεῖν ἡ φροντὶς οὐκ εὐεξίας σώματος, ὁποῖαν οἱ γυμναστικοὶ σπουδάζουσιν. Ergo ſecuriſsimum eſt, mali & glutinoſi ſucci cibis abſtinere, aut parcè uti, illis præſertim ſolis, qui ſanitate contenti, bonam corporis habitudinem non quærunt, qualē uidemus gymnaſticis eſſe ſtudio. Primum enim hac ſententia, conceditur, mali glutinoſiq́; ſucci ciborum uſus, ad corporis robur, quo nihil poteſt, nec cum rei natura, nec cum Galeni ſenſu magis pugnans dici. Qui poterit enim malus ſuccus, per quem ne ſanis quidem eſſe licet, robuſtos facere? Nā ſi εὐεξία illa, in qua naturæ robur intelligimus, ad expeditè fungendum officio ſuo, perfectius quiddam eſt, quàm ſimplex ac nuda ſe-

tas, qua fronte contendis ad εὐεξίαν, id eſt, bonã illam habitudinem facere, quod ſanitati obſit, cùm niſi per hanc ad illam perueniat nemo? & cùm illam adipiſcatur nemo, qui hac careat? Tu ergo negabis, bonæ ualetudini obeſſe malos ſuccos? Et quoniam gymnaſticorum meminit, quorum omne ſtudium in comparando corporis robore, age, uideamus quo cibi genere illi uterentur. Certè ſuilla & graui nec bene fermentato pane, & cæteris id genus: ſic enim accepimus. Quare qui eorum morem & exemplum ſequetur, cibum edet, non mali, ſed craßi & glutinoſi ſucci, quod genus illis in uſu erat, & in quod optimo iure, alimenti nomen competit, quoniam ut ab attenuantibus & abſtergentibus minimum alimenti percipit corpus: ſic à craßis ac lentis plurimum & durabilißimum. nam nec craſſa facilè conſumuntur, & tenaciter hærent lenta. Ita rei natura craſſum & lentum, non malum & lentum poſtulat. Sed ipſe author

nónne contrà ſentit? minimè uerò: nam & antè dixit, craßũ & glutinoſum ſuccum, plurimo & bono ſanguine alere. ſi in uentre & iecore bene coctus fuerit. & pòſt repetit, id quod iam dixerat, craßis ſuccis fieri corpus, ægrè perſpirabile, & renum ac iecoris regione impeditum, ideóque eſſe abſtinendum à iugi eorum uſu, etiamſi ſint alioqui boni: malos uerò ſuccos, quouis modo eſſe fugiẽdos, ſiue craßi ſiue tenues ſint. Audis ſine exceptione, omnibus interdici mali ſucci uſu, qualiſcunq; tãdem ille ſit. Siccine igitur ille erit oblitus ſui, ut quod aliquibus nunc cõceſſerit, paulò pòſt, idẽ omnibus neget? Quid quod ipſa concluſio oſtẽdit παχυχυμων non κακοχύμων legendum. Quocirca, inquit, craßi ſucci cibos, deinceps recenſere pergam. Nempe quoniã intereſt eorum, qui ſola ſanitate cõtẽti ſunt, ut craßis & glutinòſis ſuccis parcant, faciam, inquit, ut reliquos, de quibus nihil hactenus dixi, cognoſcant: quod erit etiam illis utile, qui robur & bonam habitudinẽ quærunt, eſt

enim eorũ firmißima materia. Ergo *co-gnoſcent utrique, ſed cognitos, illi fu-gient, hi ſequentur.* Tu *cogita, ſi ma-lum pro craſſo ponas, quàm apta futu-ra ſit hæc concluſio.* Nolui *ex alijs libris accerſere teſtimonia, quod mihi fuiſſet perfacile: hæc enim iudico ſatis grauia, & de cauſa & doctorũ intelligentia ual de confido.* Qui *librum ſuum caſtigare uolet, reponet παχυχύμων pro κακο-χύμων, & μόνης pro μόνοις.*

DE CRASSIS
ſuccis iterum.

Ergo qui panes, nec fermẽti nec ſalis ſatis habuêre, nec in facienda maſſa valde multum piſti ſunt, nec in textu probè toſti, craſſus omnino eſt eorum ſuccus, [a] & aliqua etiam ex parte glutinoſus, vt Praxagoras & Philotimus appellare conſuerunt, Græcè κολλώδης.

a Et *aliqua etiã ex parte glutinoſus.*) μετὰ τοῦ καὶ γλισχρότητος ὀλίγον μετέχειν: *uideo eſſe qui legerint,* οὐκ ὀλί-

γον,

γορ, ut ſit, non parua ex parte glutinoſus. Sed nolui quicquam mutare, quia ſcio Galenum dixiſſe, Athletæ panẽ conuenire, qui nec bene toſtus, nec ſatis fermentatus ſit, quo ſi quis utetur de uulgo, craßũ & frigidũ humorẽ accumulari, qualis de more crudus appellatur. Eſſeq; cũ humorẽ crudũ, craſſamẽto & colore ſimilẽ puri, quod in urinis ſubſidere uidemus, non tamen ut illud pus, ſic & hunc ſuccum craſſum, grauiter olere, & uiſcoſum eſſe. Ergo iuxta Galenum, ualde glutinoſus eſſe non poteſt hic panis.

Craſſus eſt, & omnium caſeorum, ac malus quoque, ſi ſunt inueterati: nam nouelli eo vicio carent. Non tamen vt craſsi, ſic & glutinoſi ſunt omnes caſei, ſed eorũ tantùm aliqui, ita ferente lactis è quo fiunt natura, cuius ſunt differentiæ non paucæ, tum pro animantium generibus, tũ pro cibis, quos alijs in locis alios edũt. Atque vt vaccino in alijs *Caſeus.* *Lactis differentia.*

gentibus, ſic caprino apud nos vtuntur plurimùm: eſt & ouilli non infrequens vſus, verùm id craſsius, aſinino hac in re quodã modo contrariũ. Vaccinũ pingue: caprinum mediocria habet omnia, nam neq; valde pingue, neq; craſſum: ideoq́; inter alia genera medium eſt, rerũ efficientia, quas in humano corpore facit. Nam ſeroſum illud ac tenue lac, ventrem ducit efficacius, quàm corpus nutrit: craſſum contrà, potentius nutrit, quàm ſubducit. Conſtat enim lac omne, ex tribus ſubſtãtijs, inter ſe diſsimilibus, vna ſeroſa ac tenui, altera craſſa et caſeoſa, tertia oleoſa & pingui. Nec verò eſt earum in omnibus animalibus par mẽſura, ſed in camelino atq; aſinino, ſeroſi illius humoris plurimũ, in ouillo, caſeoſi: in vaccino, pinguis. In his exceſsibus, mediocritatẽ inter alia animantiũ genera, tenuit capra. [a]Nam ipſæ inter ſe comparatæ capræ, ſub dictas

certè

certè differentias cadunt : cùm nec illa interim parua ſit, quam vel ætas facit, vel paſcua, vel anni tempus, vel eius temporis interuallum, quo propius, aut longius ab edito partu abſunt. de quibus etiam ipſis multa diximus in tertio de facultatibus alimentorum.

a Nam ipſæ inter ſe comparatæ capræ, ſub dictas certè differentias cadũt.) Quas cedo differentias? Aliud lac, alio lacte tenuius, craſſius, pinguius: ut in diuerſis animantium ſpeciebus, euidẽter apparet. Nã uaccinum pinguius, ouillum craſſius, aſininum tenuius. Caprinum in his mediũ tenet, ut neq; craſſius, neque tenuius, neque pinguius dici poſſit, ſi quis cum alijs illis animantibus comparet. Nam ipſæ inter ſe capræ, ſi ſingulæ cũ ſingulis conferãtur, habebũt ſanè, aliæ alijs tenuius, craſſius, pinguius lac. Quæ ratio etiã ualet, in aliarũ ſpecierum ſuis quarũq; indiuiduis. Reliquæ differentiæ unde petantur, obſcurũ nõ eſt. Sed hæc, quæ collatis inter ſe,

 unius

unius ſpeciei indiuiduis oritur, ideo mihi indicanda uidebatur, quòd à quibuſdam ignoratum animaduerterem.

Nunc id dixiſſe ſatis erit, parùm tutò ſumi caprarum lac, ſine melle, propterea, quòd multis, qui ſolum ipſum biberint, in ventre coagulatum, mirum quantoperê hominem grauet ac ſuffocet. Atque hoc etiam admirabilius, quòd concreto in grumos ſanguine, ſiue in vulnus is influat, ſiue in vẽtrem, ſiue in aliquod inteſtinum, vſu venit: nam & exoluuntur, & algeſcunt, cum paruo ac malo pulſu. Quinetiam concretus in vulneribus ſanguis, cauſa eſt, cur oborta putredo, vicinas partes ſanas ſtatim inuadat. Quã igitur ob rem, ſuccus ille, qui eſt nobis omniũ accommodatiſsimus, vbi refrixit, tam grauiter nos afficiat, non parua eſt illa profectò quæſtio: ſed ex hoc tamen certè euidenter intelligitur, quantam vim habeant, malorum hu-

Lac aut ſanguis cõ cretus.

Pro ἐπιγινομένης, *mallẽ* ἐπιβαινομένης.

morum qualitates, quas veluti rem aliquam leuem, medici quidam cõtemnunt, eos, qui ſe ita ſentire, primi finxêre, ſequuti. Lac ergo à quibuſdam bibitur, iniecto, ne in caſeum cogatur, melle, & aqua & tertio loco, ſale. Eſt autem ad faciendam ſucci bonitatem, præſtantiſsimum, bene habitorũ animaliũ lac, ſi quis ſtatim vt emulctũ eſt, bibat. Sed quod multùm diuq; eſt elixũ, id craſsũ valde ſuccũ facit, maximè ſi cum farina triticea elixes, aut cum milio, aut cũ amylo. E caſeis omnibus craſſus eſt ſuccus, inſuperq; è vetuſtis malus: recens autẽ coactos, prima menſa, ad aluũ ducẽdum eſſe licet, cũ melle, nam & minus craſſus eſt eorum, quàm veterum ſuccus, & nullo pacto malus. Serũ verò illud, quod ex ipſis dum concreſcunt ac premuntur, defluit, ſatis efficaciter aluum ducit. Placenta quoque quam quis è lacte aut caſeo facit, craſsi

Lac optimum.

Caſeus.

Serum.

Placentæ.

craſsi ſucci eſt cibus, ac proinde vias in iecore obſtruit: neque diſsimilis eſt, ex ſemila & lacte, aut quæ aliquid recipit ex ijs, quæ lagana & rhyemata vocant.[a] Nec minus eſt in ijs craſſus ſuccus, quæ parãtur ex ſemila & muſto, in totumq́; ex triticea farina. Quin & ipſa per ſe lagana ac rhyemata, omneq́; ex tritico piſtorium, ſine fermento opus, præcipueq́; addito caſeo, valde craſsi eſt ſucci. Videtur autem mihi, quæ nos lagana & rhyemata, veteres cõmuni itriorum nomine appellare.

a Nec minus eſt in ijs craſſus ſuccus.) Hic tertius eſt locus, in quem irrepſerant κακόχυμα pro παχυχύμοις. Sed nos motis malis ſuccis, ſimul craſſos in ſuum locum reſtituimus, ſimul placentas à noxæ infamia uindicauimus. Earum enim ſuccus, cætera bonus, unicum id uicium habet, quòd glutinoſus eſt & craſſus, & uiarũ ad iecur & lienẽ, obturator: quod & in libro primo de alimentorum facultatibus.

tatibus, & hoc ipſo, duobus aut tribus antè uerſibus dictum eſt. Neq; ulla fert ratio, ut malus, pro craſſus legatur: nam qui erit harum ſuccus, non minus illarum ſucco malus, quas omnes non malum, ſed craſſum ſuccum habere dixerunt? In eodem de alimentis libro, inuenio rhyemata laganis anteponi.

Sunt & cochleæ craſsi ſucci, & quęcunque oua ad perfectam vſque concretionẽ, vel elixa vel aſſa ſunt: nam quæ in ſartagine friguntur, ſucci etiam vicium contrahũt, & dum coquuntur in ventre, vertuntur in nidorem, & reliquos quoque cibos ſecum corrumpũt, vt inter ea quæ nõ bene coquũtur, peſsima hæc haberi debeant. Quæ verò mediocriter elixa ſunt, tremula vocãt, meliora ſunt profectò, & ad concoquendum, & ad digerendum in corpus, & ad id nutriendum, & ad ſucci bonitatem. Itẽq; ſorbilia, mediocriter & ipſa elixa, eoq; gutturis aſpiritudines lenientia,

entia, quòd nondum cõcretus, coa-
ctusq; ſit ipſorum humor. Sed &

De aquatilibus. in aquatilibus animalibus, quæ[a] malacia, id eſt, mollia vocant, loligines, ſepiæ, polypodes, & cætera eius generis, craſſum ac glutinoſum ſuccum habent, ſicut & [b] beluæ marinæ, in quibus thunni: ĳs autem pelamides moderatiores ſunt.

a Malacia uocant, quæ nec ſquammas, nec aſperam aut teſtaceam cutem habẽt, ſed humanæ inſtar mollem.

b Beluæ marinæ quæ & cete. Ariſtoteli placuit, ut cete uocaremus, quæ integrum animal parerent: ſed hac lege ſe noluit obligare poſteritas, quæ thunnos ouum parientes inter cete retulit.

Τῶν ὀστρακοδέρμων ſuccus. Valde craſſus eſt & oſtreorum ſuccus, & buccinorum, & purpurarum, & breuiter omnium quæ Ariſtoteles à teſtacea cute appellauit ὀστρακόδερμα, hiatularum, lopadum, pectinum, pinarum, cæterorumq; ſimilium. Ac purpuræ

quidem

quidem & buccina carnem habent duriorem, & ſucci craſsioris, cæ-tera humidiorem & glutinoſiorem, atque omnium maximè oſtrea. Sed intelligi debet horum omnium ſuccum ventrem deijcere, non ſecus atque lactis ſerum: ipſum autem ſolidum corpus tardius coqui, & craſsius eſſe, ſuccumq́; gignere crudum, craſſum & frigidum. Idem etiam in braſsica, idem in lentibus euidenter cernitur, in alijſq́; multis obſcurius, quæ latè perſecutus ſum, in tribus libris quos inſcripſi, de facultatibus alimentorum. Atque alia quidem, quæ craſsi ſucci diximus, omnia viſcoſa ſunt & glutinoſa, prætereà quorum eſt teſtacea cutis. In braſsica & lente, non eadem eſt ſucci natura, ſed nitroſus, & qui aluum ſubducat: vt in dracunculo acer & amarus vehementer, in aro vterque ſed obſcurior, in bulbis auſterus & amarus: quos

Quæ craſſa & non viſcoſa.
Braßica.
Lens.
Dracunculus.
Arum.
Bulbi.

quos vbi elueris, iterata ſæpe elixatione reliquum erit ſolidum ipſorum corpus craſsi ſucci. Sed fungi, horum omnium frigidiſsimum & glutinoſiſsimum ſuccũ habẽt, & ſimul craſsũ. De quibus ſolos quidẽ boletos, neminem ſtrangulaſſe, ſed cholerã tamen quibuſdam attuliſſe, cruditatis vicio, traditum eſt: aliorũ verò vſu, quoſdã mortuos, quoſdã diarrhœis & choleris correptos, aut de ſuffocatione periclitatos, non procul à morte abſuiſſe. Quod tuber vocãt, ſuccũ habet illud quidem craſsiuſculũ, nõ tamẽ malũ. In amylo, eadẽ etiã ſucci ſpecies. His craſsior, nec ipſe mali ſucci, nucleus pineus, id eſt, ὁ κῶνος, quem veteres etiã ſtrobiliũ dixêre. In craſsis ſuccis ſunt & iecur, & renes, & teſtes: ſed iecoris quidem malus nõ eſt ſuccus. Renum ac teſtium nõ bonus, niſi in gallinaceis præſertim altilibus, & in porcorũ caricis paſtorũ iecore, quod ideo

Fungi. *Tuber.* *Amylum.* *Nuclei pini.* *Iecur.* *Renes.* *Teſtes.*

ideo συκωτὸν, quaſi ficatum uocant. Lienis,in cæteris quidem animanti‐ bus, malus eſt valde, ac melancholi‐ cus ſuccus,in ſuibus verò minus eius vicij. Cor enim certè ſubſtantiã ha‐ bet alijs viſceribus duriorẽ, fibriſq́; pleniorem . In illls enim inter vaſa, ſubſtantia quædam uidetur, cõcreti ſanguinis.In corde,fibrę ſolidę,mul tæ, longæ, non aliter quàm in mu‐ ſculis, quas circum carnoſa ſubſtan‐ tia concreuit.Ea cauſa fuit,cur in ge‐ nere muſculorum à quibuſdam re‐ poneretur: è quibus muſculis, tota corporis moles conſurgit, & quæ [a] propriè appellatur caro, illa quæ in ſacris uictimis editur.

Lienis ſuccus

Lege, αἷς περιέπηγεν ἡ σαρκώδης οὐσία.

a Et quæ propriè appellatur caro.) Quo pacto propria eſt hæc carnis appel latio? cùm caro propriè id ſit, quod ex ſanguine accreſcit,ligamentorum & ner uorum tenuiſſimis fibris,in totum muſcu lum diſperſis: ut unus è tribus conſtet mu ſculus, iam exemptis uenis & arterijs,

hac carne,& illis ligamentorum neruorumque fibris. Appellat uulgus,fateor, carnem,cùm muſculum ipſum totũ, tum præcipuè eius medium,in quo ueræ huius carnis plus eſt:ſed nonne hallucinatur? negari non poteſt. Et qualis igitur eſt hæc proprietas,in multis? Diuino mendũ irrepſiſſe,per notariorum inſcitiam,aut oſcitantiam,κυρίως pro κοινῶς ſcribentium. Quod ſi placet,erit,quæ uulgò appellatur caro, nec ullus relinquetur ſcrupus. Hoc in præſentia mihi ueniebat in mentẽ: qui probabilius habebit, facile illi auſcultabo.

Partes muſculorum. Sed muſculorũ principia,quæ capita vocãt,aliquo certè modo neruoſiora ſunt,& ab oſsibus,vnde originẽ ducunt,enata ligamenta in ſe diſperſa habent. Ab extremo tẽdones prodeũt:ideóq; vtrunq; muſculorũ extremũ neruoſius:medium,totum carnoſum,plurimum alit,& caro ab hominibus appellatur,ligamẽtorũ neruorumq; fibras,in ipſam diſperſas,non

ſas,nõ vidẽtibus præ tenuitate. Itaq;
cũ illud carnẽ iam antè appellare cœperint, nõ abſq; ratione faciũt, ꝙ muſculũ appellãt, ſolũ ipſius principiũ ac finẽ : etſi aliter res habet ꝓfectò. Nã muſculus ipſe totus cõſpicitur ſua quadã circunſcriptione, ab alijs ſeparatus, ac ſuam quãdam actionẽ habet, vnam ex motionibus voluntarijs: ita enim appellant eas, vt ab illis diſcernantur, quarũ ciendarũ, nõ in noſtra voluntate, ſed in natura, facultas eſt: partes autẽ ipſius, quẽad modũ differant, diximus. In animãtium extremis partibus, carnis minimũ, oſſea ac neruoſa ꝑmulta: nõ quidẽ nerui ratione, quẽ ꝑ arbitrio mouemus, eius enim paululum eſt, ſed colligatoris nerui, & preter eũ tẽdonis, quem Græci, veteres quidem τένοντα, recentiores verò ἀπονεύρωσιν, quia in neruum tenuetur muſculus, appellãt. Hæc vbi elixa ſunt, viſcoſa ſunt valde, & glutinoſa, ideoq;

Extrema animãtiũ

& alimentum ex ĳs tractum.

a *Neruorum tria genera Ligamenta, tendones, & quorum proprium id nomē eſt, qui ex cerebro & ſpinali medulla orti ſenſum & motū in totū corpus deriuāt.*

Labra. Eadem natura eſt in pedeſtribus animalibus, labrorū, & vicinarū ĳs partiū: glutinoſum enim, nō tamen craſſum ſuccū faciūt, id quod elixatio oſtendit, ſub qua, talia corpora plurimū intumeſcunt, ac diſſoluuntur. Sūt autem & hæc ad coctionem accōmodata, & auium alæ, cōmuni illa ratione, corporū quæ exercētur. Nam vt ſuperuacaneis excrementis abundant, quæ in ocio & quiete habētur: ſic hęc vacant. Iam pinguium porcorū cutis, bellè elixa, glutinoſi illa quidem, pinguisq; ſucci eſt, non tamē valde craſsi, ſed neq; ita boni, aut æquè facilis cōcoctionis, atq; illa extrema ſunt: plus enim ſuperuacanei excremēti habet. Craſſà etiam eſt animalis pars cerebrū, & ſpinalis medul-

Auium alæ.

Catholicum præceptū de partibus exercitatis.

Suilla cutis.

Cerebrū.

Spinæ medulla.

medulla. Sed glandulæ mediocriter ſe in hoc habent: ac proinde & [a] iuniorum porcellorum teſtes. Id enim de omnibus animalium partibus in cõmune meminiſſe oportet, in prouectioribus ætate, duras eas eſſe, ſiccas, coctu difficiles: in iuuenculis contrà, vdas, molles, coq́, ad concoquẽdũ faciliores, niſi ſi quis à partu ſtatim edit, cùm muccoſa ſunt omnia, præcipuè quorũ caro, natura eſt humidior, quod genus agnorũ & porcellorũ. Nam hœdorum ac vitulorum, quoniam hæc ſunt natura ſicciori, longè præſtat tum concoquẽdi, tum nutriendi bonitate.

Glandulæ.
Teſtes.
Differentia animalium ab ætate.
Agni.
Porcelli.
Hœdi.
Vituli.

a Et iuniorum porcellorum teſtes (οἱ τῶν νέων ἱερείων ὄρχεις. *Nam etſi in genere* τὸ ἱερεῖον *dicitur de quauis victima, ut nos antè interpretati ſumus, hoc tamen loco, de porcello intelligẽdum, quale eſt illud lib. viij meth.* σθένος δ' ἀρκεῖ τε σθένεσθαι μὴ ἐσθίειν τὸ ἱερεῖον, ἐσθίεσθαι δὲ περὶ δυσμὰς ἡλίου *neque nouum eſt, ſpe-*

ciale quid, uocabulo generis appellari.

Lingua. Sic ergo habet & in teſtibus, & in glandulis, neque his minus in lingua, cuius eſt & ipſius glanduloſa quodammodo natura mammarum verò glandulæ, ſi quidem lacte refertæ ſunt, Græcè appellãtur ἄυθατα. cibus autem craſsi ſucci eſt, & ſi bene habitum eſt animal, multo ac bono ſucco alit. Hoc etenim quod de communibus etiam vnum eſt ſemel auditum (ſemper) in præſenti & ex prompta memoria, haberi præſtat. *Lac phthiſicis utile* Nam ab omnibus medicis de lacte conſcriptũ video, optimi id eſſe ſucci, multisq́; propterea videri vnicũ illud remedium eſſe eorum, quorũ in pulmonibus ſit vlcus, vtique nec magnum, nec calloſum. Muliebre autem lac, vt nobis accommodatum & eiuſdem nobiſcũ naturæ, præ cæteris ad tabificas adfectiones laudãt, cùm alij quidam medici, tum præcipuè Euryphon & Herodotus, equæ

muliebri

muliebri mamma,infantium ritu,ſugendum ab ĳs, qui ita affecti ſunt, præcipiunt. Vt enim mammis excidit, ſuæ bonitatis aliquam iacturam ſtatim facere: ita clarum eſt, omnibus cibis,id bonitate ſucci pręferri, ab his quidem maximè, ab alĳs verò non minimè. Sed dicendum eſt,quid illud ſit,quod in commune cognoſci oportet, non in his tãtũ,ſed & alĳs multis cibis. [a] Bene habiti animalis,boni ſucci lac eſſe. malè affecti,pro ſanguinis vitioſi ratione,ipſum quoque lac, ſucci eſſe vicioſi: neq; enim fieri põt,vt toto corpore mali ſucci pleno,bonus ſit lactis in ipſo ſuccus.

In bene habitis omnia optima.

a Bene habiti animalis,boni ſucci lac eſſe.) τὰ εὐεκλυκὰ καὶ τὰ καχεκλυκὰ, qbus uocibus hic utitur, ipſe paulòpòſt uidetur expoſuiſſe, τῶν εὐχύμων καὶ κακοχύμων appellatiõe. Et certè qdẽ neceſſe eſt, τῶν εὐεκλυκῶν bonũ eſſe ſanguinẽ. & τῶν καχεκλυκῶν malũ: nõ tñ id ſatis, ſed adiũctũ eẽ

 oportet,

tet, illis robur uirium, his infirmitatem.

Quo circa vt bene habiti animalis lac, optimum eſſe ad faciendam ſucci bonitatem dixi: ſic & glandulas dico, in ſanis animalibus boni eſſe ſucci, tum eas quibus lac comprehēditur, tum quæ in alijs ſunt partibus. Eſtq́; & iecoris, & teſtium eadem ratio: nam nec illorũ bonus eſt ſuccus, in mali ſucci plenis animalibus, ſed nec in ætate prouectis, quorũ nullius bonus ſuccus eſt. Quæ verò ſuæ matres adhuc lactant, ſiquidem illæ bonum lac habent, ea cum alias omnes partes ita affectas habēt vt nunquam melius, tum verò iecur boni ſucci. Qualem autem ſuccũ gignant cęteræ animalium partes, dicemus paulò pòſt: nunc enim cùm craſſos ſuccos perſequi cœperim, conſentaneum eſt, huius diſputationis antè finẽ facere, quàm ad aliam aggrediar. Ergo cùm huius generis pauci ſuperſint, ſic ad eos veniam, vt

in ijs diſtinguam qui boni, qui mali ſucci. Hic enim eſt huius libelli vſus, hic ſcopus, vt ſuccos bonos quis faciat, malos fugiat. Cùmque vt ab initio dixi, craſsi cibi, ſic corpus cõparent, vt & ægrè perſpirabile, & obſtructũ, iecoris maximè & renum regione ſiet, cõſulebam proinde vt à iugi eorum vſu, etiam ſi boni alioqui ſucci eſſent, abſtineretur. Nam quorum eſt malus ſuccus, illi certè quouis modo fugiẽdi ſunt, ſiue craſſos, ſiue tenues ſuccos faciant. Atque illud etiam tũ diximus, ſolis illis qui ſe vehementer exercerẽt, & in quorũ viſceribus fabricandis, non peccaſſet natura, craſſos glutinoſóſque cibos, diu eſſe ſine ſuo incõmodo licere, cęterorum autem nemini. In ijs ergo craſsi ſucci cibis, eſt & glandiũ vtrũque genus, quorum alterũ robora ferunt, alter eſt palmarũ fructus: & has quidẽ de palmæ nomine palmulas, illas, ſi quidẽ hominibus iu-

Catholicum præceptũ de craſsis & glutinoſis cibis, itẽque de malis.

Obſtructionibus patet & lien.

Glandes. Caſtaneæ almulæ Græci uno &

cundus earum cibus eſt, caſtaneas, aut neutro genere caſtanea vocant: quanquam ciues,& alĳ in Aſia(non pauci)ſardianas & leucenas appellãt,inuentis à locis nominibus,quæ magnam ipſarũ vim proferunt. Ac de his nominibus alterum,vnde tractum ſiet perſpicuum.Leucenis autem à quodam montis Idæ loco nomen eſt, quẽ multitudinis numero ſic appellant,vt Thebæ.[a] Has igitur glandes edunt,vt dixi,homines,aliquando crudas,aliquando aſſas,aut elixas.[b] Aliarũ oblõga eſt figura,palmulis aſsimilis:ſed cibus eſt porcis, quàm hominibus accomodatior:niſi ſi qua ĩgẽs penuria vrget,id quod in magna fame vſu venit.Ilicum glãdes Græci vocant acylos, fugiendæ ſunt:nam & acerbæ, & duræ ſunt, eóque inſuaues, etiam ſi quis elixas ſumat,& ad concoquendum difficiles,& ſucci craſsi. Clarum autem id eſſe arbitror: adſtringentis ſaporis dif-

eodẽ nomine, appellant arborẽ & fructum. φοινικα nos arborem palmam, fructũ palmulã, uoce ad diminutionis formam deflexa.

a De caſtaneis intelligendum.

b De quernis.

Acyli.

Auſterus & acer-

rìs differentias ſignificari, auſteri & acerbi appellatione, maiori minori-que vi diſtinctas, vt in auſtero re-miſsior, in acerbo intẽſior ſit, adſtringens qualitas. Sed quantò glandibus illæ ſunt acerbiores, quibus acylis nomẽ, tantò etiam ipſæ glandes, caſtaneis. Adſtringentem enim qualitatem hæ valde infirmam habent, ad craſsi ſucci cibos, perinde atque aliç glandes pertinentes: à quibus tamen hoc differunt, quòd aluum minus ſtringunt, & facilius concoquuntur & ſucci vicio in totum carent. Sed tenendus eſt & in his ſcilicet modus non eo tantùm, quia craſſos faciunt ſuccos: quod quidem eſt illis, cum a lĳs quę diximus multis commune: ſed & quia vẽtrem ſtringunt, & inflant, & ægrè cõcoquuntnr. Palmarum verò fructus, quem de nomine arboris, ab omnibus palmulã appellari dixi, ſuccum partim dulcem, partim adſtringentem ſortitus

bus ſapor ſub uno adſtringentis genere

Palmulæ.

eſt. Inuenio eundem Græcè appellari φοινικοβάλανον, compoſito ex palma & glande nomine, non quidem à veteribus, ſed à recentioribus. Nam veteres illi, duabus vocibus appellabant φοινίκων βαλάνους, id eſt, palmarum glandes, non vno, eòque aut ſimplici arboris nomine, φοίνικας id eſt, palmas. aut ex palma & glāde compoſito, φοινικοβαλάνους, quaſi dicas palmiglandes. Sed nomina nunc perſequi non propoſui, ocioſorum hominum ſtudium: nec tamen omniū, ſed eorū duntaxat, qui veteri Atticorū lingua vti decreuêre. Atque omnes certè quidem homines, bona valetudine opus habent, facit tamen vel intēperantia, vel negocia, vel eorū quæ fieri opus eſt, ignoratio, vt non omnes conuenientem victus rationem tenere poſsint. Hunc autē librum illis componimus, qui cū ſalubrē victus rationē intelligere poſſint, in ea etiam ſibi vitam delegêre.

ª Ergo in acylis quidem & quernis glandibus, & caſtaneis, ipſæ inter ſe ſingulę arbores, non magnã fructus differentiam faciunt: palmæ verò faciunt profectò, non tacẽdam. Nam ſi Aegyptiam palmulam, duram, auſteram & ſiccam, cum pateto conferas, valde dulci & ſubadſtringenti, cõtrariam naturam habere videbuntur. Reliqua turba, medio inter eas loco conſtitit, vt alijs auſteritatis, alijs dulcedinis plus ſit. Succus ipſarũ craſſus, iecoris vias facilè impedit. Id enim de craſsis ac dulcibus cibis ſcire & meminiſſe licet, ipſorum ſucco iecur ac lienem obſtrui, & ſi quod ſit in ijs viſceribus vel paruum inflammationis principium, illi multum addi, flatúſque & dureſcentes in ſcirrhum affectiones irritari, atque etiã abſceſſuum ortus. Sed hæc remotiora fortè à ſalubri victus ratione: cuius hoc libro partem exponimus.

Catholicum præceptũ de craßis ac dulcibus ſuccis

a Ergo

a Ergo in acylis quidem & quernis glandibus.) Non ut in palmis, quædã fructum ualde dulcem ferũt, & aliæ quædam, ualde adſtringentẽ: ſic et in ilice aut quercu aut caſtanea uſu uenit. Harum enim arborũ fructus, in una eadémque ſpecie, pro ſingulari ac ſua cuiuſque arboris natura, uires alias cum alijs nõ mutant, ſed uniuſmodi omnes retinent, paruo intenſionis, ac remiſsionis diſcrimine. Vt in exemplo, Omnes ilicum glandes duræ, acerbæ, inſuaues, trãſitus tardi, cõcoctionis difficilis ac ſucci craſsi ſunt: neque poſsis in hoc genere arborem unam aliquam dare, cuius fructus eas proprietates, uel ex toto poſuerit. uel aliarum acceſſu ſic obſcurarit ut non clarè conſpici queant. Ita, pro ſingularum arborum natura, non eſt hic in fructibus magnum uirium diſcrimen, uti que ſi unius eiuſdémque ſpeciei fructus inter ſe conferas, caſtaneas cum caſtaneis & cum glãdibus glandes. In palmulis ſecus habet. Et ſi enim palmæ omnes ad unã ſpeciem pertinent, fructibus tamen earum

alijs aliæ uires ſunt pro ſingulari matris & natalis loci natura. Nā Aegyptiæ *palmulæ, quæ &* Thebaicæ, *macræ ſunt exiles, duræ, auſteræ ſiccæ.* In Aethiopia *quarundam ſiccitas tanta eſt, ut frientur, & farinæ modo ſpiſsētur in panem.* Caryotæ *& pateti, molles, humidæ, dulces, pĩgues* Inter *hæc ueluti duo extrema reliqua tur ba eſt, huc aut illuc inclinās.* Xenophon *&* Herodotus *celebrauerunt* Babylonias *ſpecie & magnitudine admirabili, è quibus uinum, & mel, & obſoniū præcipuæ dulcedinis, ſed graue capiti.* Ipſæ *pateti adeò multo liquore abundant, ut in matre ſe ſponte ſua rumpant, calcatis ſimiles: quæ cauſa nominis eſt.*

Quidā γλίσχρων id eſt, uiſcoſorū, uideturque id non male aptum eſſe ad ea, quæ ſequūtur.

Nam πατία, calco ſignificat.

Reuertamus igitur eò, & adĳciamus quicquid craſſorum † ac dulcium ciborum eſt. [a] Quidam enim craſsi tantùm ſunt, vt lens: alĳ glutinoſi, vt malua: ſunt quibus vtrūque accidit, qualia ſunt Ariſtotelis ὀςρακόδερμα, id eſt, teſtacea cute intecta, & μαλάκια, id eſt, molli.

a Qui-

a Quidam enim craſsi tantũ ſunt, ut lens. (Guinterius haud ſcio quid ſecutus mali conuertit. Et certè lentem mali ac melancholici ſucci eſſe, in ſummo medicorum omnium conſenſu, negari non poteſt. Sed de malis ſuccis nondum agit Galenus qui ſe craſſos & dulces perſequuturum, nunc iam dixit: monet tantùm in quibuſdam ſuccum eſſe craſſum, ut in lente, dictum id iam antè erat, lentis non glutinoſum, ſed nitroſum eſſe ſuccum. in alijs glutinoſum tantùm, ut in malua: in aliis utrũque, ut in teſtaceis. In his tribus eſſe aliqd uituperabile, in illis nihil, quæ neque craſſa, neque uiſcoſa, neque ſupra modum tenuia ſunt. Hæc cùm perpenderemus, non ſtatuebamus nobis ſequendum Guinteriũ contra Græci libri fidem.

Eſt autem noſtris corporibus alimẽtum optimum, quod ex ijs capimus, qnæ neque craſſa, neq; glutinoſa ſunt, è quibus, mediocri habitu ſanguis gignitur: nam neque vicio caret, qui ſupra modum tenuis eſt,

propterea ꝙ cũ ali menti nõ ſatis ꝑbeat, macilẽta & infirma reddit corpora. Ergo ad bonã valetudinẽ optimi ſunt cibi, qui mediã inter eos naturam habent, vt neque viſcoſum, neq; glutinoſum illud vehementer in ijs ſuperet, neq; ita valde friabile, vt glutinoſi ſucci, ne minimũ quidẽ habeant: eſt enim & id vitioſum. Itaq; panẽ è panico, aut milio cõfectũ qui edit, parũ abeſt, quin ſibi videatur arenam aut cinerem eſſe. Quare ſiue etnos ſiue lecython (pulticulę illa genera ſunt) ex ipſis facis, addi oportet, quicquid vel pingue vel glutinoſũ eſt. Itaq; ab hominibus ruſticis illa edi videmus, iniecto ſuillo pingui, & caprino ſepo, & oleo, & vaccino, aut ouillo lacte. Et nos appello *Etnos.* pulticulam quæ ex decorticatis & freſis leguminibus fit. Lecython ex *Lecythos.* molitorum farina, in aqua cũ aliquo pingui decocta. Iã cibos quoſdã, ſi ꝑ ſe intuearis ante conuenientẽ ipſis

Quemadmodũ de cibis quibuſdã iudicari poſſit ante uſum.

Lege ὀρῶνται non ὁρῶμεν.

præparationẽ, ſiue in exilatiõe, ſiue in aſſatione, ſiue frigendo in ſartagine, ſiue in ſola maceratiõe, ea conſiſtit, duri & terrei vident: quos ſi vel maceres, vel elixes, molleſcũt: vt in ſeminib⁹ frumẽtaceis, ordeũ & triticũ: in arborũ fructibus, pinei nuclei. Huc igit animũ aduertere oportet, nõ mõ cũ qd inſuetũ peregrè comedẽdũ erit, ſed et in ſua cuiuſq; patria, facto antè de cuiuſq; natura piculo, maceratiõe in aqua, eáq; aut ſine elixatiõe, aut cũ elixatiõe & aſſatiõe.

a *Cùm quid inſuetum.) Lego enim ἄνθεις, non ut impreßum eſt, ἄνδεις. i. inſuaue: agit enim de faciendo corũ periculo, quorum naturæ ſumus ignari, nõ de condimento. Eſtq; catholicum præceptum.*

Quæ enim ſemina, quiq; fructus intumeſcunt, priſtinaq; duritate & ſiccitate ſtatim abiecta, molliora & humidiora fiũt, omniũ illa ſunt optima. Deterrima, quæ cũ nõ intumeſcãt, ſuã retinent duritatẽ: nã & ęgrè

concoq

concoquuntur, & terrea eſt ipſorū ſubſtantia, vt in ſanguinē vix tandē conuertātur, & vt ad ea conficiēda, robuſtas vires requirat corpus, tam dum in ventriculo coquūtur, quàm cùm ex ĳs in iecore ac venis ſanguis fit, quorum vtroque ſæpe excidūt, in infirmis certè corporibus: quo fit vt talis cibus ſuccum accumulet, quem appellant crudum, omnis generis morborum parentem. Ergo cùm magna ſit in quoque fructuum genere differentia, quæ comeſurus ſis, vt eorum naturæ certam habeas experientiam, cenſeo illa antè maceranda, aut interdum etiam elixanda eſſe. Pater certè meus, pro ſua in huiuſmodi rebus diligentia, cùm amygdalas, tum maiores nuces, & minores: quas ponticas & λεπτοκάρυα vocant, ita explorabat: eandemq́; experiundi rationē adhibebat & in oleribus, & in fabis, & piſis, & cicerculis, & lu-

pinis, & ochris, & dolichis, & reliquis huius farinæ omnibus: quæ cùm antè maceraſſet, aut elixaſſet, ita demum quantum intumeſcerẽt, obſeruabat. b Quid enim de ptiſſa-

Ptiſſana. na dicam? quam vel pueri ſciunt optimam eſſe, ſi citò intumeſcit: malam, ſi lõgo tempore paululum intumeſcit. Liqueſcit enim prior illa, & in ſuccum, Græci χυλὸν dicũt, (ꝓpriè tota) ſoluitur, poſterior hæc ægrê liquabilis, dura permanet, nec niſi paululum ſucci reddit.

a Eandemq; experiũdi rationem adhibebat, & in oleribus.) Nemo debet moleſtè ferre, ſi à temeritate mutandi manum ſuſtinentes, noſtras coniecturas æſtimãdas proponimus. Nobis enim uidetur hæc ſcriptura peruerſa & falſa, nam & alienà eſt à natura olerũ hæc experiũdi ratio: & ipſe poſteà fatetur eã pertinere ad ſemina & fructus qui reponũtur, in longum tempus aſſeruandi.

Quare

Quare malle m, quod ad τῶν λαχάνων proximè accedit, τῶν βαλάνων legere: ut ſit in glandibus, non in oleribus. Ita enim cõmutatis aut motis pauculis literis, nihil nec ineptũ, nec abſurdũ eſſet.

b Quid enim de ptiſſana dicam?) Ptiſſanam hoc modo optimã fieri accepimus. Primæ notæ ordeo in pilã coniecto, dura illa ſua & exterior mẽbrana tũdẽdo detrahitur, deinde aqua optima aululũ maceratur, iterumq́; in pilam õijcitur, & manibus aſperum aliquid enẽtibus, diu multũq; teritur, dum ſubtiliori & tenacius hærẽti mẽbrana, nudatũ ac ſpoliatum ſit. Atq; ita demũ ſic coquitur, ut cùm à principio magno feruore intumuerit, ab eo deinceps lẽto ac molli igne percoquatur, iniecto ſtatim à principio anetho, & porro modico, ſimulq́; oleo, & ubi tumor inflatioq́; planè ſubſederit, aceto: iam percocta, antè paulò quàm ſumatur, ſale conſpergitur ſubtiliſſimo. Hæc nobilis illa eſt & nunquam ſatis laudata ueteribus ptiſſana.

Ατέραμνα Optimi tritici notæ.

Quorundam cerealium ſeminum natura, nullo modo ſub elixatione intumeſcit: veteres quidam Græci ea vocabant ἀτέραμνα, id eſt, indomita. Hac igitur ratione, triticum explorabat pater meus, & farinæ inſuper copia. Vt enim optimum eſt, ita farinæ plurimũ reddit: vt peſsimũ, ita minimũ. Proinde caue, aliud agenti animo, quæ dicimus accipias: communis enim ratio eſt omnium ſeminum, omniumq́; fructuum, qui reponi poſſunt, longo tempore, atq; experiẽtia, cùm à me, tum à patre examinata & dijudicata.

Idonei ad reponendum fructus.

Idoneos autẽ ad reponẽdum fructus, me appellare liquet, qui antè ſicceſcũt, quàm putruerint. Sunt enim qui id non ſuſtineant, vt mora, & quos pepones vocant, & melopepones, ad hæc perſica, & cætera his affinia, quę antè putreſcũt quàm ſint ſiccata. Cucurbitas certè minutatim cõciſas, nõ deſunt qui ſiccent (ª ſicuti

(a ſicuti neq; qui vētres) Nec maius argumētū habent, fungū eſſe malū, quàm quòd non poſsit ſiccari. De prunis enim qd attinet dicere? quæ nemo ignorat nō Damaſci tantùm, aut in Hiſpania, ſed apud nos quoq; reponi. Ita paucisſimi fructus erūt, qui ſiccari nequeant, ſi pepones, (vt dixi), excipias, & melopepones, & armeniaca, & perſica, & quæ Romani vocant præcocia: nam & ſiccati fici perdurant, & cucumeres perinde atq; cucurbitæ. Sed & hæc, cùm hyeme vtenda veniunt, idē iudicium ſubeunt: quæ enim aquam citò penitùs imbibunt, ſiue elixes, ſiue non elixes, præſtantiſsima ſunt illa profectò in ſuo genere. Quibus longo tempore id accidit, & quorum paululùm intumeſcit corporis modus, in malis habeto.

a (ſicuti neque qui uentres.) Interceptum hoc uolui duobus gnomonibus, quòd irreptitium ſuſpicarer.

In ſecundo lib. alimentor. ſcribit, cucurbitarum abiecto ſemine, ſiccari uelut carnem, ut in hyemem reponatur. Quæ caro quid aliud eſt, quàm uẽter? Et ſi eſt, cur hìc diuellit, & duo facit, quæ coniuncta & unũ eſſe oportuit? Neq; enim illud minutatim conciſum credibile eſt, de cortice dictũ, qui ligni in modũ durescit, ut uentris poſteà fieret ſeparatim mentio. Quid ſi pro τὰς κοιλίας legamus τοὺς σικύους, id eſt, pro uentres, cucumeres. Sine dubio enim non multò pòſt, cucumeres perinde ſiccari dicit, atque cucurbitas.

Quantũ boni ſit in bona con coctione. Ergo qui ſtatim intumeſcunt cibi, cæteris anteponendi, non eò tantùm, ꝙ facilius cõcoquũtur, ſed & quia meliorem faciunt ſuccũ, cuius gratia dicimus, quicquid hoc in libro dicitur.[a] Sũt enim meliores natura cibi, qui citò intumeſcunt, tum quia facilius concoquuntur, tũ quia meliores præbent ſuccos. Nã nihil eſt, quod omnibꝰ cibis tãtũ ad ſucci

bonitatē conferat, atq; bona in ventre cōcoctio, quòd ſecundā ac tertiā cōcoctionem ita prōptius recipiāt.

a *Legendum* καὶ γὰρ βελτίω φύσει, τὰ ταχέως ἐξογκούμενα, διότι πέττεται μᾶλλον, καὶ ἀμείνους γεννᾷ χυμούς. *quam ſententiam reddidimus, aut quod erit fortè aptius,* διότι τε πέττεται μᾶλλον, *& cæt. Vt intelligamus meliores natura cibos eſſe, q citò intumeſcūt, q; proinde meliores faciunt ſuccos, quia facilius cōcoquūtur. Sic enim aptius erit quod ſequitur:* Nā nihil eſt *& cæt .Vtcunque eſt, uiciosè ſcribitur* πέττεσθαι.

Scis autē ſecundā illam, in iecore ac venis fieri, & tertiā in ſingulis quæ nutriuntur partibus, eiúſq; vnius cauſa, duas illas priores requiri. Quicquid enim eſt, quod nutritur, ita demū nutrietur, ſi eius quod nutritur qualitas mutetur, idq́; ſimile fiat ei, quod nutritur. Crudis verò facilius mutantur, præparata & præcocta: ipſæ enim ſe coctiones

Tres cococtiões.

Quid & qualis nutritio.

nes inuicem excipiunt. Ventriculi concoctionem iecur, & huius partes illæ quæ aluntur. Itaque totius corporis omnibus partibus, alimẽtum præparat iecur, & huic venter, & ventri os, & ori partim aſſatio, partim elixatio, partim frictio in ſartagine, partim ſimplex maceratio. His autem omnibus[a] gubernatrix rerum natura, ferentes fructus ſtirpes præparat, & quædam ſua ſponte ita profert, vt neque elixatione, neque aſſatione, neque maceratione, neque alia præparatione opus habeant.

a Conuerti ἡ διοικοῦσα φύσις: non ut quidam ſcribunt, διήκουσα, quòd eſſet per uniuerſitatem fuſa: non quòd hoc damnem, ſed quia in re parua, nolui ab alijs diſsidere, cùm res eôdem recideret.

Atque hęc quidẽ in vniuerſum, memoria teneri oportet: ſunt enim omnium quæ eduntur communia. Nunc ad particularia redeamus, de quibus

quibus dicere deſijmus: quo in numero ſunt de partibus animalium, inteſtina, ventriculus, vterus, oculi, caudæ, aures: & de cerealibus ſeminibus bona pars, & de oleribus, & ſtirpibus, quas Græci ὡραίους, nos fugaces vocamus.

DE RELIQVIS partibus animalium.

ERgo inteſtina, ventriculus, vterus, carne duriora ſunt, quãtoq́; duriora tanto ægriùs concoquũtur. Alimenti nec tantum in ipſis eſt, quantum in carnibus, nec ita boni. His etiam duriores ſunt caudæ, ac pro duritie cætera in ipſis reſpõdẽt, quæ vel ad cõcoctionem, vel ad nutritionẽ pertinẽt, niſi quòd motio ipſas à ſuperuacaneis excremẽtis immunes facit. In volucribus, his ſimiles quidẽ ſunt, ceruices: ventriculi autẽ nihil habent cũ pedeſtribus cõmune, Sunt enim volucribus craſsi, duri

Inteſtina. Vẽtriculus. Vterus.

Caudæ.

Auiũ ceruices & uentriculi.

duri, eoq; ad concoquendum difficiles, & quibus ſemel coctis, multum, alimẽti inſit.[a] Gallinarum & anſerum optimi, etſi anſerum, alis exceptis, cæteræ partes duræ, coctu difficiles ſuperuacuis excremẽtis plenæ.[b] In magnis Struthis, quas nũc Struthocamelos vocant, nulla pars eſt, quæ non dura ſit, ægrè coquatur, excremẽtis abũdet.

Strutocameli.

a Anſerino uentri primæ, ſecundæ gallinaceo. Atque ut ſues ad iecoris bonitatem caricis paſcunt: ſic ad uentriculi, anſeribus, ex lacte cibus datur.

b Alio quodam loco negat Struthocamelorum alas, cæterarum auium alis poſthabẽdas. Cuius rei cauſa eſt in motu & agitatione poſita: quãquam comparationem, arbitror, non ad paucas quaſdem eximias, ſed ad uolucrium, ut ita dicam, uulgus referri.

Aures. Aurium cartilago quidem, ſiccum eſt, & nullius alimẽti corpus: cutis verò exterior ſicca, & ipſa ac

tenuis,

tenuis exigui,ſed ęgrè cōcoquitur. *Oculi.*
Oculos pauci edūt,è ſubſtātijs diſſimilibus cōſtantes. Alia enim tunicis ipſorū natura, alia muſculis, alia cryſtallino & vitreo hūori, in quibus ſoli muſculi prōptiſsimè cōcoquuntur, ex illis animalibus, quæ naturam habēt ad ſucci bonitatem accommodatam, cuiuſmodi ſues ſunt, mediocris, prout cuiq; conuenit, ætatis. Eſt autem ea, in conſtanti adultaq; hominū ætate, & vita exercitata, planè adultorū: in inclinata, eorum qui increſcunt etiamnū. Nā valde paruis porcellis, caro eſt excrementis referta. (Vetulis præ duritie & ſiccitate praua.)

Græcè τῶν ἢ ἐπιτηδείων, & cæt. ubi ebpungendum δὲ.

(Vetulis præ duritie & ſiccitate praua) Hoc in Græco libro non inuenio, ſed quia Galenicum eſt, & ad rem pertinet, & in quibuſdam Latinis legitur, nolui committere, ut noſtra hac in parte diminuta eſſet interpretatio.

Pedeſtriū æſtimatio.

Cumq; in pedeſtribus animalibus.

libus optimus ſit ſuillæ cibus, hœdis alter locus debet, & vitulis tertius. Agnorũ caro humida, glutinoſa, muccoſa. Ab aliis pedeſtrib⁹ animalibus abſtinendum cenſeo, qui bonitatis ſucci curam habeat, quæ tamen quantùm ſpecie inter ſe differant, tertio, de facultatibus alimentorum libro, diximus.

DE CEREALI-bus ſeminibus.

Ptiſana. Iam verò in cerealibus ſeminibus, longè optimi ſucci cibus eſt, bene elixa ptiſſana quod cùm dico, illud etiam cõprehendo, optimum ordeum eſſe oportere. niſi enim tale eſſet, non bellè coqueretur ptiſſana, quia nec maceratione intumeſceret plurimùm, nec interliqueſcẽdũ, cremoris, Græcè χυλȣ, multum daret. Sed de ptiſſana multa, tũ in libris de facultatibus alimẽtorũ, & de ratione curandi, tum in commentariis in Hipp

In Græco, lege χρῆναι, non χρὴ καὶ.

Hippocratẽ, de ratione victus, acutorum. Nunc id caput indicaſſe ſatis, quod hoc libro quærimus, ſeu ſucci bonitatem, ſeu valetudinẽ tueri quis velit, nihil eſſe de quo minus quàm de bene parata ptiſſana queri liceat, etſi pane minùs certè nutrit, etiam optima. qua de re libro [a] primo de facultatibus alimentorum dictum[b].

a Rectè mutatum β', in α', id eſt, ſecundus in primum. Agit enim libr. prim. alimentor. de ptiſſana, non ſecundo.

b Video huc inſerta quædam, quorum nihil in Græcis. Qui ea tradidere nobis, dubiũ, utrũ in ſuis libris legerint, an deeſſe rati, ex prim. alimẽtor. li. ſuppleuerint, in quo Galenus diſputat cõtra Philotimũ, nõ eſſe omnis mazæ glutinoſum ſuccum: quãuis triptæ (ita uocãt, quæ in uino dulci, aut ſapa macerata, diu, multũq; ſubigitur) talis in ſpeciẽ uideatur. id enim accidere, q̃a cũ craſſo liquore, et ſubpingui diu teritur: idẽq; uſu uenire poſſe etiã milio.

lio. Nec alia de cauſa uiſcoſum appare re ſuccum ptiſſanæ, qui á glutine tantùm abeſt, ut abſtergeat & incidat, & tamen humectet: quo minus mirum, ſi uiſcoſa non eſt maza. Nam ex immaturo ordeo fricto, fit polenta res ſiccæ non glutinoſæ naturæ, & alimenti exigui, & ex ea macerata ac trita, ipſa maza pinſitur.

Fœnum. græcum Fœnũ græcum, ſi quis frequentet, ſucco nutrit nõ bono. Ptiſſanã autẽ ſi quis in dies ad ſaturaritatem edat nihil oberit, quo minus bonos habe at ſuccos. Idem de faba dicerem, niſi flatulenta eſſet: nã nec impedit vias, & caret ſucci vitio, quæ ſalubriũ ci- *Faba.* borũ capita ſunt, ea ſortita eſt, quia qualitatẽ & vim abſtergendi habet, *Piſum.* vt ordeum. Piſum non quidẽ inflat. *Lens.* ſed minus abſtergit, quàm faba. Lẽtem mali ac melancholici ſucci eſſe, nemo propè ignorat. vſus eius in medicina ſæpe, in multis affectibus ſed eius exponendi non eſt nunc

temp

tempus.[a] Ochri & dolichi prędictis deteriores, meliores cicerculis. *Ochri.* *Dolichi.* *Cicercula*

a Hæc media ſunt inter bonos & malos ſuccos. inter eos qui facilis & difficilis concoctionis ſunt, celeris & tardi trãſitus, multi & exigui alimenti, quique aut inflant, aut flatus excutiunt.

Ab ordeo proximum locum tenet olyra: deinde tipha. Panicũ ſemper fugiendum Veteres quidam ipſum appellant melinen. Eiuſdem cum hoc ſemine generis eſt milium minus malum tamẽ. Cicer certè & ſi bene alit, non tamen bono etiã ſucco. Inſtat nihilominus faba, & ad venerem impellit, aucto genitali ſemine. [a] Lupinus valde craſsi eſt ſucci, vnde multum in eo eſſe alimenti conſtat, ſi quidẽ eſt craſsi ſucci, ſucci etiam vicio caret. Reliquorum leguminum ne facienda quidem mentio eſt duntaxat boni ſucci cauſa: cùm ne edantur quidem ab hominibus, niſi coactis fame. Atque de le- *Olyra.* *Tipha.* *Panicũ.* *Milium* *Cicer.* *Lupinus.*

guminibus ſatis eſt dictum.

a Intelligendum de lupino, qui diuturna maceratione in aqua poſuit amaritudinẽ, & cui aliquoties inter coquendum affuſa eſt aqua dulcis, alia effuſa, quæ iam ex eius qualitate amaricabat.

Fructus arborũ.

** Rectius fortè roborũ, quã arborũ: &, Græcè δρυῶν, quã δένδρων.*

Fugaces.

De fructibus dicendũ deinceps eſt. Sunt autem † arborum omnes ferè mali ſucci, exceptis glandibus caſtaneis: quæ ſi in ventre bene coctæ ſunt, alunt multo illæ quidem ſucco & craſſo, ſed non malo. De cæteris illorum fructuum quos vocant fugaces, malus eſt omnium ſuccus, adeò vt [a] corrupti in ventriculo, non longè abſint à mortifero veneno: vt mora, quæ etſi perſicis & prunis ſunt moderatiora, nihilo tamen illis minus eſt mala eorum corruptio.

a Tum facilimè corrumpuntur, cùm uel uetuſtatem ſentiunt, uel inutile condimentum recepere, uel in uentriculum incidere mali ſucci plenum, uel cúm in eo morantur plus iuſto, uel per ſuam cuiuſque homi-

hominis proprietatē, quæ facit alios alijs accommodatiores cibos.

Quam Græci propriè ὀπώραν dicunt, prædictis ea melior eſt, & in ſiſcis atque vuis poſita. Refert autem non parum, maturus ne omnino fructus ſit, an nondum talis: nam maturi fici, propè innoxij ſunt, & ab ijs vua matura, quæ ſi ſuſpenſa fuerit, inflandi vim ponit, ac talis fit, vt quod incuſes, nihil omnino habeat. De caricis qui contraria dicet, boni, inquam, & mali ſucci eas eſſe, valereque cùm ad morbos faciendos, tum ad bonam valetudinem, videri poterit vera dicere. Si enim ipſę ventrem pertranſeunt, [a] cutem que ac renes diductum ex ipſis alimentum, ſalutarem faciũt ac bonum ſuccum, ſi morantur, aliquanto deteriorem, & qui pediculorum vim magnam progeneret.

ἡ ὀπώρα in ficis & uuis.

Caricæ.

a Si enim ipſæ uentrem petranſeunt, cutémq; ac renes.) Equidem ita impreſſum

inuenio ἐὰν γὰρ ἄυτα διεξερχόντα τὴν γαστέρα, καὶ ἡ ἀπάντων ἀναδοθεῖσα τροφὴ, διά τε τοῦ δέρματος καὶ τῶν νεφρῶν, ὑγιειναί τε εἰσι καὶ εὔχυμοι. Video tamen eſſe qui legerint, διά τε τοῦ σώματος καὶ τῶν νεφρῶν, id eſt, ſi per corpus & renes tranſeat diductum ex ipſis alimentum. Sed ſi mutandum aliquid eſt, malim certe, διά τε τοῦ ἥπατος καὶ τῶν φλεβῶν, per iecur & uenas. Ita enim erit longé aptior contextus. Si de uentre, in quem primum incidunt, facilè excidunt caricè: & ſi per iecur & uenas, in totum corpus expeditè diducitur ipſarum ſuccus, qui nobis in alimentum cedere debet, ita demum bonus ille & ſalutaris erit. Sed ſi ipſæ uētrē uix trāſibunt caricæ, aut ſi ſuccus in iecoris anguſtias, aut in uenas impactus hærebit, deterior ille aliquanto erit, & pediculorū parens. Clara eſt hæc ſentētia, & uera, & huic, opinor, loco, cōueniēs. Neq; enim locutus eſt de humore illo aqueo, ac ſubtili, quo

fructus

fructus quidã in maturitate abundãt, & qui cũ urinis abit, aut ſudoribus, aut inſenſibili tranſpiratione: is enim in caricis totus aut in aerẽ expirauit, aut ab ipſarũ ſicca terrenaque ſubſtantia ebibitus eſt.

Sed ſi cum iuglandibus, itemque amygdalis edantur, cibus eſt profectò optimus: cum his quidem vt ob ſtructa expediendi, & abſtergendi vi præditis, non tamen æquè multo & bono ſucco, atque iuglandes: cum iuglandibus verò ad omnia præſtantiores. adeò vt qui demiſcendis mortiferis venenis libros compoſuere, eorum omnium alexiterium eſſe dicant, ſi quis ante caricas ſumat cum iuglandibus & ruta. *Antidot. ex caricis, inglãdib. & ruta.*

Ad huius antidoti compoſitionem Mithridates rex maximus, & naturæ indagator curioſiſſimus, duas nuces ſiccas, et totidem ficos, & rutæ folia uiginti, ſimul trita omnia, cum grano ſalis requirebat, & qui hoc ieiunus ſumpſiſſet, nullum uenenum nociturum illo die pollicebatur.

Fructus agreſtes. Reliqua[a] nucum genera, mali ſunt ſucci, maximè ſi qui ſunt fructus agreſtium ſtirpium & fruticum, de quibus in ſecundó libro de facultatibus alimentorum multa.

a Nuces appello quæ Græci ἀκρόδρυα. Putamen illis durum ac lignoſum, pars interior edendo eſt. Altero generi nomen ὀπώρας impoſuere: mollioris omnino id corticis eſt. His duobus nominibus, omnes fructus comprehenſos uolunt: ita ſub ὀπώρας appellationẽ caderent etiam fugaces. Et cotonea generis uocabulo ſæpe uocant ſimpliciter mala, ut hoc loco.

Cotonea. Punica. Pyra. Meſpila. Cucumeres. Pepones. Melopepones. Cotoneorum, punicorum, pyrorum, meſpilorum, non adeò cibi, atque medicamenti ſtomacho ventrique robur facientis gratia, vſus quæritur. Sunt autem fructus & cucumeres, & pepones, & melopepones ſed qui à bonitate ſucci tantum abſint, vt niſi celeriter tranſeant, in vẽtre corrupti, ſuccũ ex ea corruptione faciant, mortiferis venenis vicinum.

num. Sola eſt inculpabilis cucurbita in hoc fructuum genere, quæ tamẽ & ipſa in vẽtre corrupta, perquàm malum ſuccum facit: id etiam moris accidit. Si enim ante corruptionem, ea ſtatim ſubeant, mali nihil, nihil immoderato vſu faciunt. Id quod de hoc fugacium toto genere, & ſcire & meminiſſe oportet.

Cucurbita.
Mora.
Catholicũ præceptũ de fugacibus.

DE OLERIBVS.

Olera.

In oleribus, nullum certè quidẽ eſt boni ſucci: at in boni maliq́ue medio, ſatiua lectuca, tum malua, deinde atriplex, & portulaca, & blitum, & rumex. Ad ſummũ malus eſt ſuccus, eorum quæ † agreſtia olera vocant, lactucæ erraticæ, condrilæ, ſcãdicis, gingidij, ſereos cichorij.

a De his agreſtibus ſi qua inuenies alibi laudata, ſcito medicinæ potius quã cibo ergo id fieri.

DE RADICIBVS.

Radices.

Oleracearũ plantarum radices, mali ſucci quęcũq; acres, vt ceparũ, porrorũ, alliorũ, radicularũ, dauci, mali

Quibuſdã in loci

ari radix acrior, quã pro abo.

boniq; in medio, ari & raparum qui bus huniadum nomen, & cari.

DE PISCIBVS.

Aues. Piſces.

Aues & piſces boni ferè omnes ſucci exceptis tantùm qui vitam degũt in ſtagnis, paludibus, limoſisq; ac turbidis fluuijs. Nam & minus natant, & aëre cibisq; vtuntur deterioribus, maximè ſi ipſa aqua magna ex vrbe profluit, latrinas, balnea, macellũ, aut culinas, eorũq; qui veſtes aut lintea lauant, ſordes expurgans.

Catholica præcepta de piſcium iudicio.

Peſsima enim eſt animalium caro in tali aqua degẽtium, pręcipuè ſi in ea ſola verſentur: ac ſi quando meliorẽ ſubeant, ne ſic quidem effugere poſſunt, quin multo peiora ſint, in mari puro degentibus.[a] Nam qui in mari na verſantur, aqua dulci nõ permixta, omnes eiuſmodi ferè ſunt, vt ꝙ incuſes, nihil habeãt, tales ſunt, quos pelagios vocãt, & quos ſaxatiles, tũ ſucci bonitate, tum ipſa inter edendum voluptate, cæteris longè præferendi,

Pelagij. Saxatiles

rendi, vt tutiſsimum proinde ſit ta- les perpetuò ſumi.

a Conſiderandum etiam mare quo ſpe- ctet: melius enim ad Aquilonem. & an ia- ctatum fluctibus, an quietem: concluſum an liberum: purum ſabuloſo aut petroſo fundo, an terreno quodam limo obſcœnũ. Nam fluctuoſum, purum, liberum melio- res piſces gignit. Neque aliena eſt hæc a fluuijs ratio.

Si quod aũt animal, vtriſq; in aquis viuit, vt mugil, vt lupus, vt gobius, vt múrena, vt cancri, vt anguillæ, ro- gandum in primis, vbi captum ſiet, tum odore ac guſtu, faciendum de ipſo iudicium. Grauiter enim olent inſuaueſque ac muccoſi ſunt, qui in aqua vicioſa vitam degêre. Qnin & cæteris longè plus habent pinguedi nis, & ſtatim putreſcunt: è puro au- tem mari, nec odoris, nec ſaporis gra tiam improbabis, pinguediniſq; aut minimum, aut nihil omnino erit, & longiori tempore putredinem non ſentient:

Mugil. *Lupus.* *Gobius.* *Murena.* *Cancri.* *Anguillæ.*

ſentient: præſertim ſi quis in niue merſos habeat: quę res ſuapte etiam natura duros, meliores facit, acquiſita carniũ friabilitate, qualis in ſaxatilibus eſt, & aſellis; quod enim his natura dedit, id duris niuis beneficio accedit. Ea cauſa eſt, cur mugilibus, puro in mari, & in aqua vitiata degentibus, maximè contraria ſit ipſis inter ſe carnis ſubſtantia. Eſtq́; & gobiorum & luporũ eadem quoq; ratio: aliorum autem, his etiam magis. Quin & murenæ in his aquis peſsimæ. Anguillæ verò, ne in aqua quidem pura bonus eſt ſuccus, nedũ in ea quæ purgamẽta vrbis alicuius excipiat. Sed & pro ciborum diſcrimine, quos alĳs in locis, alios edunt, nunc meliores, nũc deteriores fiunt piſces, odore, ſaporéq; facilè diſtinguendi. Vt muli carcinade paſti, in ſuo genere peſsimi. Aliorũ verò caro, durioris eſt illa quidem materię, non ſaxatilibus modò & aſelis, ve-

Muli. Carcinas, animalculũ flauum ualde minutis cancris ſimile.

rum etiã mugilibus & lupis,& aliȷs pelagiȷs,quare & ægrius cõcoquitur & potẽtius nutrit,& ſucci tñ vitio ca ret. Verũ enimuerò de omni ciborũ genere dictũ plenius eſt,in tribus libris de alimẽtorũ facultati.neq; quẽ quã adeò ſupinũ eſſe oportet,cui ſa lutaris cibus curę ſit,vt nõ eorũ ſibi refricet memoriã, omniũq; adeò, q̃ poſita ſunt in opere de tuẽda valetu dine,cuius pars eſt & illud de faculta tibus alimẽtorũ. Eſt & alius libellus de rõne victus attenuantis,illi cõtra ria quę craſſos humores ꝓgignit,ad modũ vtilis iȷs,qui in tuẽda valetudi ne ſtudiũ ponũt. Sed cùm hæc opera leges,meminiſſe te in primis volo qui materię vires ad vnguẽ teneat,nõ ſtatim eũ vel auxilia,vel qualis vitæ rõ bonã valetudinẽ tueri poſsit.pfe ctè noſſe,niſi & corporũ naturę,qui bus illa exhibentur,gnarus ſit. Sunt enim alia,è quib⁹ ob denſitatẽ nihil ti ãſpirat,alia ob raritatẽ facilè inani

Qui libri ad tuendã ualetudinem pertineant.

Quę quib. utenda ex corporum natura intelligitur.

uſtur

untur:ac cibo opus eſt,prioribus illis humidiori,his poſterioribus ſicciori:itemque his glutinoſiori, illis tenuiori,his multo,illis exiguo.Iam quorum ſanguis ad melancholicum plus iuſto vergit,cibus illis humido calidoq; temperamento ex vſu eſt: quorũ bilioſior,humido & frigido: pituitoſis,calido & ſicco. Qui ſanguinis boni,iuſto maiorẽ menſuram implent,illis minus quidem cibi debetur:ſed qui abſq; vlla inſigni qualitate,ſic mediũ teneat,vt neq; calfaciat, neq; refrigeret,neque deſiccet, neq; humectet, quod quidem dici debeat:itẽ qui craſsitatis & tenuitatis,glutinoſiq; & contrariorũ ipſi, fragilis,inquã,& friabilis medius ſit. Quod fragile dico Græcis κραῦρον id in valde duris ac ſiccis eſt, quod friabile ψαθυρὸν id in mollibus,& humidorũ ſiccorũq; mediis vtriq; commune,nihil habere glutinoſum. Ergo qui cibis rectè vſurus ſit,næ illũ callere

Glutinoſo duo cõtraria. τὸ κραῦρον. τὸ ψαθυρόν.

eallere oportet primũ,quemadmodũ diſtinguat hominũ corpora,pro cũtis ipſorum raritate,aut denſitate, deinde pro totius corporis temperamẽto:tũ ad oẽs corporis partes,ſuã ſeruẽt temperiem.Fit enim interdũ vt quàm cõuenit, calidius ſit caput, vẽter frigidior.Sæpe cõtrà,calidior vẽter,frigidius caput:eodẽq; pacto in alijs omnibus. Atq; alia quidem omnis ratio,quęcunq; vel affectã curat,vel integrã tuetur valetudinem, oculos habet ex ęquo in omnia intẽtos:quæ verò ad cibos pertinet,eximius illi primuſq; ſcopos,vt optimè illi concoquãtur,alterq; ab eo,vt ex concocto cibo,diducẽdus in corpus ſuccus,aliarum partiũ temperationi cõueniat:è quibus intelligitur,neceſſariã eſſe de tẽperamentis diſputationem,illis qui cibis recte vti velint. Quo circa quicquid ſupereſt,in ratione boni maliq; ſucci,cognoſci neceſſariũ,id ita adijciã, vt ſi in ea exer

citatus eſſes. Repetã aũt à vinis prin.

DE VINIS.

Vinorum differentias, etſi nec diſtinctè, nec ordine, oẽs tamẽ hoc loco attigit Galenus. Sunt enim uel in colore poſitæ, quatenus albũ, pallidũ, fuluũ, flauũ, rubrũ, nigrum uc uinũ dicimus: uel in ſapore, quatenus dulce, auſterũ, acre, acidũ: aut in odore. Sunt enim iucundo, ſunt graui, ſunt nullo odore aut incerto craſſamẽti habitu, in quo tenue et craſſũ: aut in uiribus, quæ alijs magnæ, alijs paruæ ſunt appellãturq́; illa potẽtia & uinoſa, ſtatim ac uehemẽter incaleſcẽte ab ijs corpore: hæc infirma & aquoſa obſcura aut nulla calfaciẽdi ui prædita. Neq; ignorãdũ *de illis rebus, quæ uinorũ diſcrimina pariũt, in alijs ſuapte rõne ac natura, utilitatẽ aliquã aut noxã ineſſe (ut in ſapore in uirib⁹, in certo illo craßamẽti habitu) in alijs nullã, niſi κατὰ συμβεβηκός, id ẽ caſu quodã, ut in colore & odore. Vinũ enim bene aut malè facit, quia dulce aut auſterũ, quia tenue aut craſſum, quia po*

tẽs

tēs aut infirmū, nō quia hoc illó ue colore aut odore. Et in quaq; differētia, duo eſſe uelut extrema, inter quæ multa intercur rūt media, ut inter nigrum & album, in ter tenue & craſſum.

Ergo q̄ ex aquea tenuiq; ſubſtan tia cōſtāt, queq; vrinas ciēt, corpori minimū alimēti p̄bēt: craſſa verò, vt Theræū & Scybelites, nō cōtēnēdū Differūt inter ſe, plus minusq; pro ratione craſsitatis. Tale eſt apud nos uinū apud Aegas & Perperinā, qua rū altera Murinæ, altera Pergamo fi nitima eſt.[a] Atq; ex toto quidē dul cia ſunt Scybelites, & Therçū: auſte rū autē, ſimul ac dulce Abates, à Cili ciæ quodā loco cognominatū. Ho rū ī medio Perperiniū & Aegeates. neq; omnino dulcia, neq; tā memora bili, quàm Ciliciū illud adſtrictiōe.

De uinis. *Theræū, Scybelites. tes. Perperni um. i Abates Aegea.*

a Satis hic liquet, aliud eſſe Theræū uinū à Cilicio Abate: q̄ iō monere uolui, ut in telligatur diuerſa gn̄a, nō rectè in unū cō fundi, lib. meth. xij. ubi Scybelites et The-

reum

ræum Albates,pro exemplo uinorum ſæpe modo craſſorum ponũtur. Sed ne duo fiant,quæ tria ſunt,coniunctione interiecta ſcribendum eſt, Scybelites & Theæum & Albates,aut quod hic inuenio, Abates,neq; enim de una litera ualde cõtendam: nam & aliter ſcriptum uideo in lib.5.de tuenda ualetud. Sybates.

Craſſum, durũ ac nigrum. Sunt autem nigra hæc omnia; neq; enim vinũ inuenias, craſſum ſimul ac dulce,non etiam nigrum. Nam albiſsimorum vinorum muſtum, ſi quis ſic decoquat, vt ſapam faciat, quod ἕψημα (id eſt,defrutũ) apud nos vocant,nigro erit & Theræo aſſimili colore. *Caryinũ.* Niger eſt & Caryino, *Therinũ.* quod & ipſum dulce eſt, colos: & Therino,non perinde tamẽ,atq; Caryno,à quo dulcedine etiam nonnihil vincitur.

a Therinum & Carynum Mæomnia fert ut inuenio lib.3.in Hippocrat.de morb.acut. Lib.5.de tuẽ.ualetud. Cyricnũ ſcribit

Albũ dulce, nullũ Album vinũ,idemq; dulce,nullum

lum eſt: ſed alia auſtera & craſſa, alia tenuia & aquea. De flauis & fuluis, alia mediocri dulcedine, vt Hippodamantium, & Fauſtinianum falernum, [a] alia nulla. Rubra his craſſiora, & rubris alia quędam vergente iam, propiùs ad nigrum colore. Hippodamantium, Fauſtinianum falernum.

a Alia nulla.) ἔνιοι δ᾽ ὅλως γλυκεῖς. *Id ſignificat alia eſſe, ex toto, dulcia. Sed multæ & graues cauſæ ſunt, cur mendi notanda ſit hæc ſcriptura. Nam & in hoc ipſo libro negat ullum uinum fuluum, ſummè eſſe dulce: &,* in Falernis, conſtat id dulciſsimum eſſe, cui Fauſtiniani cognomen. Cùm ergo pro mediocriter dulci poſuerit id, quod ne ipſe quidem, ſi ſibi cōſentire uolet, negabit ita ualde dulce, ut alia præ ipſo, uideantur auſtera, in eodem genere, quodnam obſecro nobis dabit exemplum, alterius illius generis, quod, ex toto, dulce erit? Nullam Hercle. Vbi enim à Fauſtiniano receſſeris, fruſtra tu te fatigabis in alio quærēdo, cui ſit in eodē colore dulcedo maior. At ſi fuluū* *Falernū Fauſtinianum.

uinum, ſummè dulce nullũ eſt, quid Fauſtinianum ualde dulce facit? Res plana eſt ac facilis. Non idem ſummè dulce, idem ualde dulce ſignificant: neque neceſſe eſt ubiq; res exactiſsimè, ac uelut uno pũcto, terminari, eas præſertim, quæ craßis iſtis ſenſibus iudicãtur. Fuluum uinum ex toto dulce, nullum eſt: ne nigrum quidem, hac certè ratione. Sed propius accedunt hæc ad ultimum ac finem, quàm illa. Scybelites & Theræũ audeo negare, ex toto eſſe dulcia, (quod illis tamen antè tribuit) ſi quidem placet omnia, ad ultimum illum ac ſupremum finem, reuocari. Sed ſermonis uſum, ut dixi, in his rebus, liberiorem eſſe oportet: non omnia preßißimè & exactißimè ſemper decidenda. Quæ à bonis uiris, ad hominum utilitatem, ſcripta ſunt, magna eſt ingratitudo atq; inhumanitas, in ijs, occaſionẽ autoris calũniãdi quærere. Falernũ Fauſtinianũ, hic, madiocriter dulce: alterũ, fortè nullo modo. In lib. 12. Methodi, idẽ Fauſtinianũ ualde dulce, alterũ genus auſterum. Quid te hic

Scybelites & Theræum.

te hîc offendit? an uocabula? At *bellè diſtincta res eſt: nam quantũ inter mediocriter, & nullo modo dulce intereſt, tantũdem ferè inter, ualde dulce, & auſterũ.* Alterum *hoc* Falerni *genus, auſterũ, aut nullo modo dulce eſt:* Fauſtinianũ *ualde, aut mediocriter dulce.* Vides, *inquam, de eodem, idem, alijs atq; alijs uerbis, dici: in* Fauſtiniano *dulcedinis multum, in altero genere parùm, ſed aliquid tamẽ, ineſſe. eſt enim & hoc dulce, utiq;, ſi cum* Marſo *conferas.* Ergo, *quod, hîc, ex toto dulce- aut nullo modo dulce dicimus, ſcire licet, de magno in utrãq; partẽ receſſu, accipiendum eſſe.* Aliter *enim nuſquã, in rerum natura, ueritatem id inueniret, nec ex toto dulci melle, nec aloẽ omnis dulcedinis experte.* Dixi *cur negationẽ addiderim,* ἔνιοι δ' οὐδ' ὅλως γλυκεῖς. Quòd *ſi quis hîc, neget fului uini, ex toto dulcis, exẽplum, in* Falernis, *quærendum, tum illum aliquid dicere fatebor, cùm id, in alio genere, dabit.* Et *ſupererit tamẽ amouẽdus ſcrupus, fuluũ uinũ, ſummè dulce, nullum eſſe.* Hoc

Ex toto dulce, aut nullomodo dulce, quomodo, accipiendum.

ac vetuſtum: ſi non frigidus, quod horum vtroq;, acrimonia, inquam, & vetuſtate careat. Atque ad ſucci quidem bonitatem, præſtant odora, ſed feriunt caput: [a] ad ciundas vrinas, tenuia, capite prorſus intacto. *Odora uina feriūt caput.*

a Ad ciundas urinas, tenuia.) Ain tu à uino tenui non affici caput? Itáne nullum erit fuluum, uetus, odorum, & tenue ſimul uinum? Aut ſi erit, urináſ ne id mouebit, capite prorſus intacto? minimè. Sed tenuia hæc, alba & aquea eſſe uolumus, ut ſubtilitas, ciūdis urinis penetrabile faciat, calor nullo nec humore, nec uapore, nec ardore caput tentet: & fortè ſcriptum reliquit, οἱ λευκοὶ, id eſt, alba: non οἱ λεπτοὶ, ſed coniungendum tamen utrunque eſt, alba & tenuia.

Fugiēdū craſſum, ſimul & malè olens, & inſuaue, & auſterum, quale improbū illud Bicyon, quod in magnis ſerijs aſſeruari ſolet: nam quod in paruis, illud nec inſuaue, nec gra- *Bicyon.*

uiter olēs, nec craſſum ſupra modū, nec acerbè adſtringens : quanquam & id, vt ſucco eſt non malo, ſic neq; bono, ſed, inter vtrunq; genus, me-
Falernum. dio. In optimis certè vinis eſt Falernū, eó que id magis, quo dulcius: atque eiuſdē cū eo generis eſt fuluum
Tmolites. illud ac dulce Tmolites. nā eſt & alterū huius genus, auſterum & ſucci nō æquè boni, ſicuti nec alia omnia,
Auſtera. valde auſtera, etſi lāguēti exolutoq; ſtomacho, & vētri, robur ſanè adiūgunt, præſertim ſi calida intēperies malè affecit. Hac enim, &, ſiſtēdi vētris cauſa, auſteris vinis vtimur, alioqui nō vſuri, quia nihil conferūt nec digerēdo in corpus cibo, nec in ſanguinem vertēdo, nec ſucci bonitati, nec meiendi facilitati, nec ſudoribus eliciendis, nec alui ſubductioni. Sed de vinorū tū virtutibus tum vitijs omnibus, in præſentia, dicere nō inſtitui, præcipuè quatenus conducūt morbis. Quod ergo inſtitui, id paucis ca

cis capitibus complectar. Bilioſiori corpori (ſiue eſt ea natiua, ſiue, aliqua alia ratione, quæſita intẽperies) nec Falernum, nec fuluũ illud ac dulce Tmolites, nec [a] Aruiſiũ, nec Leſbiũ, odorũ illud ac fuluũ, prædictis ſimile cõuenit: ſunt enim hęc omnia calida. Quare nec bilioſis, nec ſub æſtu, [b] aut laboribus multis, aut inedia, aut mœrore, neq; tempore, aut regione, aut cæli ſtatu calido, vtiliter dari poteſt, hoc vini genus: cõtrà enim bonũ eſt, omnibus, qui calorem requirũt, pituitoſis, ac frigidis tẽperamentis, crudorumq́; ſuccorũ magna vi preſsis, vitę inerti, in loco frigido, hyeme, cæli ſtatu frigido atq; humido. His, inquã, omnibus bonũ eſt, fuluũ illud ac dulce vinũ, contrà affectis malum: non quòd malũ ſuccũ procreet, ſed quia calfaciat, quos refrigerari oportet. Ex eorum enim potione, facilè illos præhendit capitis dolor, ac febris, & aliqua ner-

Quæ bilioſis, quæ pituitoſis conueniant.

uorum affectio.

Leſbia uina. *a Aruiſium ex Chio, Leſbium ex Ereſſo urbe: id enim Methymnæum, odore & dulcedine, ſuperat, quod tamen Mitylenæo præfertur: trium horum una patria Leſbos.*

b Rectius legitur *καμάτων, quàm, ut in quibuſdam eſt, καυμάτων: prius labores, poſterius ardores ſignificat, qui ſub æſtu continentur, ut inutilis redundantia ſit, uerba idem ſignificantia ingeminare, prætermiſſis aliis, quæ ad rem pertinebant. Laboribus enim incaleſcit corpus, & quidem uehementius, quàm aut inedia, aut mœrore.*

De fuluis autem, ac mediocriter dulcibus (nam fuluum, ſummè dulce, nullum eſt) quæcunque ad nigrius dulciusq́; vergunt, non perinde calent, atq; fulua. quo magis conſentaneum eſt, nec capiti, nec neruis, ea æquè nocere, nec ita febres accendere. Iã verò dulci craſſoq́; vino, ſubducendi alui vim eſſe, nemo ſe

mo ferè ignorat, ſicuti neque muſtum inflare, difficile concoqui, craſſi eſſe ſucci, hoc vno bono, quod vẽtrẽ deijciat, ac ſi quando eo fruſtretur, nocentius fit. Vinorum omniũ (exceptis duntaxat ijs, quæ valde craſſa, & ſuprà modum dulcia ſunt, quale Therçum & Scybelites) commune eſt, vt longinquitate temporis, flauum, ignisque more, ſplendẽtem aliquo pacto colorem adipiſcantur: nã & nigra (quale apud nos Perperiniũ) vetuſtas tingit, primũ rubro aut fuluo, deinde flauo colore, & alba, quale Bithynũ Aminæũ. Vinum hoc tam valde vetuſtũ, Romani appellant[a] Cecubum, in quo ne genus quidẽ adhuc agnoſcere liceat. Eſtq; id iam & amarum, & potioni propterea ineptũ, ſed cuius tamẽ cũ nouello permixtione, mãgones fucum imperitis, qui nõ ſatis vinorum ſapores callent, faciunt, amaritudinis prætextu, nouellũ pro ve-

Muſtum.

Vina uetuſtate flaueſcunt.

Cecubũ.

teri vendentes.

a In Cecubo, Galenus negat genus, ſed annos & uetuſtatem, ſignificari: ſed credendũ potius arbitror Romanis ſcriptoribus, à quibus traditum eſt, aliquãdo ſui generis fuiſſe Cecubũ, in paluſtribus populetis, Amyclano ſinu, quod tamẽ iã antè Galeni ætatem intercidiſſet, & coloni incuria, loci que anguſtia, & magis foſſa Neronis, quàm à Baiano lacu, Oſtiam uſque nauigabilem inchoau erat. Prima erat eius uini gloria: quo factum arbitror, ut generoſa & uetuſta omnia uina, ſub Cecubi appellationem, uenerint: uinum enim una maximè commendat ætas.

Vetuſta. Nouella. Enimuerò vt adeò vetuſtorum fugienda potio eſt, ſic & valde nouellorum. Illa enim ſuprà modum: hæc, dum nouella ſunt, nullo modo calfaciunt: tantúmque abeſt, vt aliorum ciborum concoctioni conferant, vt ipſa vix concoquantur. Ad hæc, nec trãſeunt vẽtrem, nec diſtribuunt

Nouella uina uix concoquuntur.

buuntur facilè, nec vrinas promo-uent, nec ad ſanguinem faciẽdũ conducunt, nec ad nutritionẽ, ſed, aquæ modo, ventrẽ tenent quàm diutiſſimè ſuſpenſum: et, ſi quis ex ÿs vel paululũ bibit, facilè acceſcũt. De nouellis autem, cum ſuo cõmodo quis ea tantùm bibat, quorum tenuis eſt ſubſtantia: quale in Italia eſt Gaurianum & Albanũ, &, in Sabinis ac Tuſcis, quædã: neq; enim omnia talia ſunt. Sed & circa Neapolim, Aminæum illud, quod imminens ipſi colliculus fert, ſtatim bibi poteſt. In Aſia, tale eſt apud nos, Tibenum & Arſyinum, &, poſt hæc, Titacazenum. Sed, hæc quidem, vt in exẽplo: vidi enim huius generis vina, in omnibus ferè gentibus, ſed quę, duplicem ob cauſam, in peregrinorũ ignoratione verſentur. Nam & pauca omnino ſunt, & longinquã nauigationem non ferunt, vt ad exteros à negotiatoribus exportari queant.

Nouellorũ uinorũ incommoda.

Alÿ: Si quis ex ijs paulò plus biberit, facilè aceſcunt.

Neapolim repoſuimus ex li. xÿ. method. ubi Tibecinum uocat, quod, hìc, Tibenum.

Quanq

Quanquã facilè certè diſtingui poſſunt: primùm ac maximè, quia tenuitate proximè ad aquã accedunt: deinde etiã candore: tũ ꝙ guſtu ſint aquoſo, ſine vehemẽti adſtrictione, neq; multum aquæ ferant, inter diluendũ, vt appellationem * ὀλιγοφόρων, apud veteres, propterea inuenerint, quia nõ niſi paululũ aquæ ferãt. Atq; vt fulua illa, in quibus eſt calfaciendi vis, caput ſtatim implent: ſi hæc, præterquàm ꝙ ipſum nunquã lædunt, iuuant etiam interdum, leui culi cuiuſdã doloris ſedatione, quẽ comprehenſi in ventre humores ciere conſueuerunt. Nam cùm doleat caput, non ſuopte tantùm affectu, ſed & exhalantibus è ventre malis vapo ribus, nempe ab hoc dolore liberat oligophori illius vini potio, ſimodò leuem habet adſtringendi vim. Nã quorũ eſt vis omnino exoluta, quale apud nos Tibenũ, & Sabina quędam in Italia, tanto leuiter adſtringẽ tibus

** ὀλιγοφόρος οἶνος .i. uinum quod nõ multæ aquæ ferendæ eſt: qđ aqueum uocant.*

Ventriculo & capiti maxima inter ſe συμπάθεια .i. affectionũ mutuus cõſenſus.

tibus peiora, quanto aqua meliora ſunt. Sunt enim naturæ in quibus dolorem capitis facit, interdū aquæ potio, præſertim malæ: nam & ipſa corrūpitur: & naturale robur ſoluit. Debilitato autem vētriculo, ſeroſus quidā ex bile humor in ipſius ſinū è corpore cōfluere ſolet, nō ſecus atq; in iuſto longiori ieiunio, à cuius humoris vitio ac noxia, hominem liberat prędicti vini potio, ſtatim quidē atq; ipſo in tēpore, quòd pmixtione quadam ipſum temperat: paulò verò pòſt quia ventriculo iam robur fecit, ad deturbandum quicquid ipſi moleſtum eſt. Atq; hominum quidem feruidiſsimis temperamentis, ſiue natura, ſiue ætate, aquæ, quàm vini, vtilior potio eſt: ac ſi quādo vino opus erit, tenue id & ſubauſterū eſſe oportebit. Valetq́; eadem ratio in omnibus cibis & potionibus, non vt quiuis ſimpliciter, & ſine diſcrimine quouis vtatur, ſed facto natu- rarum

Quo modo capitis dolorem faciat aqua.

Quibus aquæ potio conueniat.

Maxima varii in vinis differentia.

rarũ diſcrimine. Eſt autẽ maxima, in vinis, differentia, ſi quis ſpeciales, vt à nobis factum eſt, ineat conſyderationes. In cæteris parua: neque enim vel lentem, vel braſsicam vllã vnquam inuenies, quæ humectet, ſed minus ſiccantem alteram alterâ, non tamen humectantem, multò ꝗ minus ceparum, porrorum, alliorũ genus vllum frigidum inuenias, ſed plus minus, calida tamẽ omnia. Nec verò calfacientem vllam lactucam, aut atriplicem, aut blitum, aut portulacam, cùm ne illud quidẽ ipſum, plus minúsue, magnam in ijs differentiàm faciat. At, in vinis, vetuſtiſsimum illud, quod à Romanis appellari dixi Cecubum, tantum ab albo ſimul & auſtero, & nouello, & craſſo differt, vt, cùm illud vehementiſsimè calfaciat, hoc ſenſibiliter refrigeret. Nec[a] verò parua eſt, in melle, differentia: nam quod malum eſt, & grauiter

olet

olet, quódue aliam quandam inter guſtandum, qualitatem, admixtam indicat, mixtum illud mel eſt, non ſyncerum. Quod autem eiuſmodi eſt, vt nihil in eo deſiderari poſsit, differentias certè tamen habet aliquas, quatenus dulcedinis & acrimoniæ plus habet aut minus: vt illius ſumma virtus ſit, quòd ſit dulciſsimum, idémque accerrimum: & commune tamen id ſit, vt omni melli calfaciendi vis ſit, & vt leui momento à corporibus calidis in bilem mutetur. Itaque cibus eſt vtilis pituitoſis naturis, & ætatibus prouectis, & morbis frigidis. *Mellis ſumma uirtus.* *Duo cuiuſlibet mellis cōia.* *Mel quibus utile.*

a Nec uerò *parua eſt in melle differentia.*) Alij, Nec uerò *magna eſt in melle differentia:* Non *ſine ratione.* Vinorum *inter ſe differentiam tantam eſſe docuit, ut ſint quæ uehemētiſsimè calfaciant, & quæ ſenſibiliter refrigerent: in cæteris negat tantum eſſe diſcri-*

criminis. Braſsica omnis ſiccat, porrum calfacit, lactuca refrigerat. Hactenus ipſæ nihil inter ſe differunt ſpecies: ſed quia hæc lactuca illa potẽtius refrigerat, & hoc porrum illo potentius calfacit, id uerò eſt, quod inter ipſa intereſt, hæc parua illa eſt differentia, qua non aliam maiorẽ in melle annotat: mixtum enim mel, quod ex qualitate ab ipſius natura aliena deprehẽditur, non debet cum ſimplici conferri, ſed ſyncerum ac ſimplex, cum ſyncero ac ſimplici. quod qui faciet, in omni melle calfaciendi uim ineſſe comperiet, &, in corporibus calidis, ex facili in bilem id conuerti. Paria audis hactenus omnia: iam audi differentiam. Synceri, inquit, mellis differentiæ ſunt, quatenus hoc plus aut minus illo habet dulcedinis & acrimoniæ, ut illius ſumma ſit uirtus, quod dulciſsimum idemq; acerrimum ſit. Differentia hæc parua ſanè eſt, ſi ad uina ſpectes. Quare cùm uertiſſẽ, ut Græci legunt, lectorem, ut de hoc cogitaret, monitum uolui.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Acetum